YENİ UFUKLAR

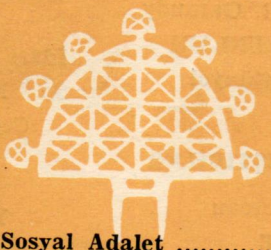

Ekmek Fiyatı ve Sosyal Adalet ..... Haydar Kazgan
Yunan Ozanlarından Çeviriler ..... Oktay Rifat
Aslını Astarını İsterseniz ..... Çetin Altan
Filozofca Düşünceler ..... Diderot
Gerici Batı, İlerici Osmanlı ..... Melih Cevdet Anday
Abdullah Cevdet Konuşuyor ..... Abdullah Cevdet
Duvarlar ..... Kostantin Kavafis
Eğitim ..... Gracchus Babeuf
Ustalık Deyince ..... Tarık Dursun K.
Edebiyattan Çok Şey Bekliyenler ..... Muzaffer Buyrukçu
Odysseia ..... A. Erhat - A. Kadir
Geven Sabahları ..... M. Başaran
Mavi Yolculuk ..... Musa Baran
Saros ..... Özcan Yalım
Sevgili Çakıl Taşları ..... Nursen Karas
Yol ..... Tanju Gökçöl
Ölü Dalgalar ..... Samim Kocagöz

SAYI : 136
CİLT : 12

EYLÜL
1963

Y a k ı n d a

ÇAN YAYINLARI'nda

1. Diderot
   FİLOZOFCA DÜŞÜNCELER
   Türkçesi : **İsa Öztürk**
2. Thomas More
   U T O P İ A
   Türkçesi: **S. Eyuboğlu**
   M. Urgan, V. Günyol
3. René Maublanc-R. Garaudy
   ÖZGÜRLÜK SORUNLARI
   Türkçesi: **Vedat Günyol**
4. Orhan Burian
   DENEMELER-ELEŞTİRİLER
5. Henry David Thoreau
   SİVİL YÖNETİME
   KARŞIKOMA
   Türkçesi: **Vedat Günyol**
6. M. Gandhi
   DOĞRULUK YOLUNDA
   Türkçesi: **V. Günyol**
7. Bernard Shaw
   GÜLEN DÜŞÜNCELER
   Türkçesi: **Şakir Eczacıbaşı**
8. **POLİTİKA SANATI**
   Çevirenler :
   S. Eyuboğlu - V. Günyol
9. Gracchus Baboeuf
   DEVRİM YAZILARI
   Çev.: **S.E. - V.G.**

YENİ UFUKLAR

Aylık sanat, düşün
dergisi
Kurucusu :
Orhan Burian

o

Sahibi :
Mihrinisa Günyol
Yazı işlerini fiilen idare eden:
Oğuz Arıkanlı.
İdare yeri : Boyacı Ahmet
So. Nuribey Han, oda 4 - 02
Çemberlitaş _ İstanbul

o

Yazışma ve Havale
adresi :
P. K. 1034
Galata — İstanbul

A b o n e :
Yıllık ..... 12 TL.
Altı aylık ..... 6 TL.

o

Bu sayıyı hazırlayan :
Vedat Günyol

o

Basıldığı yer :
Gün Matbaası
İstanbul

YIL : 1963 YENİ SAYI : 136

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜN DERGİSİ
Kurucusu :
ORHAN BURİAN

EKMEK FİYATI ve SOSYAL ADALET

Haydar Kazgan

İstanbul'da ekmek fiyatının 60 kuruştan 70 kuruşa çıkarılması Abdülhamit devrinden kalma ucuz ekmek yedirme politikasını yine günün konusu haline getirdi. Yapılan yorumlarda yeni alıştığımız bâzı ilkelere fazla yer verildiğini de gördük. Ekmeğe bağlı bir sosyal adalet ilkesi ekmek fiyatının arttırılmasına karşı en fazla konu edildi. Fakat Abdülhamit devrinden bu yana herşey değişti, artık bir lokma ekmek hiçbir toplumda bir gaye olmadığı gibi, katıksız en iyi cinsten ekmek de bir toplumda sosyal adalet tarifine girmiyor. Bu kadar ucuza temin edilen bir sosyal adaleti artık kimse istemiyor, pahalısını katıklısını istiyor.

Ekmek işinde sosyal adaleti ararsak bunu ilk önce Toprak Mahsulleri Ofisinin ekmeklik buğday politikasında aramak lâzım. Bilindiği gibi bu ofis vaktile zürrayı korumak politikasına uygun olarak buğdayı köylüden dünya ve iç piyasa fiyatlarının üstünde bir fiyatla satın almakta ve büyük şehirlerde aynı buğdayı fırınlara maliyetin altında bir fiyatla satmakta idi. Tabiatile böyle bir alış veriş ofisi milyonlarca zarara sokmuştu ve bu zararlar da Bütçe'den kapatılıyordu. Sonradan Amerikan buğdayı ithalı bu zararları büyük ölçüde hafifletti.

Bol memurlu ofis, zararına buğdayı sadece büyük şehirlerde sattığı için bu şehirlerde diğer gıda maddelerinin fiyatı süratle yükselirken ekmeğin fiyatını bu süratten kaçırmıştır. Fakat ofisin zararları devlet bütçesinden kapatılınca asıl sosyal adalet işte bu sebeble ihlâl edilmiş olmakta, büyük şehirlerde yaşayan vatandaş vatanın diğer kısımlarında yaşayanları sömürmektedir. Şöyle ki, İstanbulda ekmek 35 kuruşa satılırken aynı ekmek Urfa'da 80 kuruşa satılmıştır. Neden? Zira İstanbulda fırınlara verilen buğdayın fiyatı maliyeti bile karşılamayan fiyat, oysa ki Urfa'daki fırıncının ödediği maliyetin üzerine kâr ilâve edilmiş olan piyasa fiyatı. Ama kimsenin aklına gelmiyor ki, Urfa'lı vatandaş da İstanbullu vatandaş gibi aynı kanunlara muhatap olarak devlet bütçesine serveti ve geliri ile iştirak ediyor. Neden ona da ucuz ekmek verilmiyor. İşte asıl sosyal adaletin, ihlâli buradadır. Fakat işin garibi bunu pek az düşünür konu etmiştir. İstanbul'da sırasında turfanda kilosu 50 liraya bamya, 20 liraya patlıcan alabilen vatandaşa ekmeği maliyetin altında satmak ve bu yolda girişilen zararı kendilerine bir içme suyu temin edemeyen devletin Urfa'lı, Mardin'li, Kastamonu'lu, Niğde'li vatandaşa şekeri maliyetinin iki mislinden fazla bir fiyatla temin ettiği hasılatla karşılamak hiçbir anlamda sosyal adalet ile bağdaştırılamaz. İstanbul daha çok vergi veriyor deniyor, iyi ama aynı İstanbul bütçeden finanse edilen devlet masraflarının en büyük payını alıyor.

Büyük şehirlerde yaşayan düşük gelirli vatandaşa gelince; ilk olarak şunu söyliyelim ki sırasında bir teneke suyu 150 kuruşa satın alan gecekondu sakinlerine 60 kuruşa ekmek satan devlet bu politikası ile sosyal adaleti gerçekleştirmek istediğini nasıl iddia edebilir? Sonra bütün gıda ekmek midir? Katık fiyatlarından ne haber? Makarna 3 ilâ 4 lira, patates, 2,5 lira, soğan keza öyle sebzeler ve meyvaların yanına yaklaşmak, bâzı vatandaşlar için fezaya çıkmak gibi birşey. Böyle bir iktisadi ortamda ekmeği Abdülhamitten yadigâr kalma bir usulle ucu-

za satmak ancak Abdülhamidin sosyal adalet düşüncesine uygun olur

60 kuruştan 70 kuruşa yükseltilen ekmeğin kalitesi ise bu politikanın artık iflâs etmiş olduğunu belirtmek için kâfi gelir sanıyoruz. Ucuz fakat yenmesi zor ekmeklerden o düşük gelirli addettiğimiz vatandaş bile şikâyetçidir. Gece kondu semtlerinde bile çöp tenekeleri ekmekle doludur. Ucuz olduğu için, yâni diğer gıda maddelerine nisbetle ekmeğin fiyatı düşük olduğundan, en kötü şartlar altında yaşayan şehirlilerin dahi ekmek satın alırken bir müşteri rantı elde ettiği kabul etmek lâzımdır. Bu sebeple de bayat ekmeği yememekte, atıp tazesini almaktadır. İstanbulda günde 10.000 ekmeğin çöplüğe atıldığını itiraf eden alâkalılar nasıl olur da bu gerçeği farketmezler? Daha iyi kalite ekmeği daha pahalıya almaya razı olanlar sadece yüksek gelirliler değil fakat bütün şehirliler olduğunu nasıl olur da bir türlü farkedemiyoruz? Bu politikanın bize ekmeğe saygıyı dahi unutturduğunu görmek için şehirde şöyle bir dolaşmak kâfidir sanıyoruz. Millî servetin ucuza ekmek satmak politikası ile de tahrip olabileceğini şu günlerde bir türlü anlayamamak, bize çok ama çok garip geliyor.

Eskiler, Türkiye'de ekmek fiyatı yükselince asıl ihtilâl bundan çıkar diyorlar. Bence bugün için bu millete düpedüz hakarettir. Artık bu toplumda ekmeğin, kuru ekmeğin, bayatlayınca ağza alınmayacak, mandralarda ineklerin bile kepek sunuya tercih etmedikleri bir ekmeğin bolluğu veya kıtlığı, ucuzluğu veya pahalılığı ne ekonomik ve de sosyal bir mesele olamaz. Nitekim bugün gecekondu sakinleri bile ekmekten şikâyet ederken, bayatı yenmiyor, günde iki üç defa fırına gitmek zor geliyor diyor ve meseleyi burada kapatıyor. Diğer yorumlar ise basında ötedenberi alışılmış sloganların tekrarından başka bir şey değil. Zaten bugünkü iktisadi ve sosyal ortam içinde bundan başka birşey de olamaz. Zira bu toplum artık sosyal adaleti ekmekte değil, katıkta aramağa başlamıştır.

Nihayet ucuz ekmek politikasının çok önemli olan bir

istihsal sektörünün iptidai şartlardan kurtulamamasına sebep teşkil ettiğini de iddia edebiliriz. Memleketimizde büyük şehirlerde bütün istihsal sektörlerinde medenî ölçüler büyük ilerleme kaydettiği halde fırıncılık 100 yıllık bir gerileme içinde kalmıştır. Bilhassa tek ekmek tipi üzerinde israr etmemiz ve bunu da fiyatını meselâ ekmek fabrikalarının kurulmasını teşvik etmeyecek şekilde düşük tutmamız, ekmek imalinde en iptidaî şartlara bağlı kalarak yaşayabilen bir fırıncılığa ve bunun sosyal ve ekonomik neticelerine katlanmamıza sebep olmaktadır. Nitekim bugün fırınlarımızdaki çalışma şartları çok ağır, işçi ücretleri çok düşük, yatırılan sermayenin verimi diğer iş kollarındakine nazaran çok geridir. Böyle olunca da fırıncı müteşebbis tabiatile hile yoluna sapmakta ve içinde bulunğudu kötü şartlardan yâni bunun iktisadî neticelerinden, gerektiğinden daha kötü ekmek imâl etmek suretile sıyrılmağa çalışmaktadır.

Tekrar edelim, bugün artık Türkiye'de ekmek bir devlet işi olmaktan çıkmıştır. Eğer devlet sosyal adaleti gerçekleştirmek kaygusu içinde bir şeyler yapmak istiyorsa gücünü ekmekten katığa aktarması için zaman artık gelmiştir sanıyoruz.

BİZE GÖNDERİLEN ESERLER

- **Kayıp Mektup:** (Oyun): İon Luca Caragiale. Çeviri : Selâhattin Hilav. İzlem Yayınları, Sanat Dizisi: 9 İstanbul 1963, 3 Lira.
- **G a l i l e:** (Oyun): Bertolt Brecht. Çeviri : Adalet Cimcoz, İzlem Yayınları, Sanat Dizisi: 8, İstanbul 1963, 5 Lira.
- **Sosyalist Gözüyle Toplum ve Sanat:** Jean Freville. Çeviri : Asım Bezirci, İzlem Yayınları Toplum Sorunları Dizisi: 4, İstanbul 1963, 250 Kuruş.
- **Deli Saraylı (Oyun)** : Jean Giraudoux Çeviri: Fikret Adil, Yeditepe Yayınları: 130, İstanbul 1963, 3 Lira.

YUNAN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER

GELEN

Pitias, gidiyorum yalnız değilse;
Yalnızsa, Zeus aşkına çağır gelsin!
Aşkla yüreklenmiş, yollara düşmüş, de!
Sarhoş, mutsuz, bitkin.

Posidippos
(İ. Ö. III. Yüzyıl)

EGE'NİN ISSIZ ADALARI

Ege'nin çalkantılı sularıyla çevrili,
Başı boş adalar, mutsuz kara parçaları:
Sifnos, rüzgârlı Folegandros ve ötekiler;
Arkada bıraktınız o güzelim günleri.
İçinizde ilk önce yüzüstü kalan Delos
Sizleri kaderine ortak etmiş olmalı!

Makedonyalı Antipatros
(İ. Ö. II. ya da IV. Yüzyıl)

TİMON İÇİN

Isırgan otu dört yanım, deve dikeni;
Var git yoluna, yolcu, dalar yaklaşırsan.
Benim, tâ kendisi, insan sevmiyen Timon.
İçinden geldiği gibi söv, helâl olsun,
Çekil git yeter ki!

Hegesippos
(İ. Ö. II. Yüzyıldan önce)

BİR KÖPEK İÇİN

Rüzgâr gibi giden o Maltız köpeği,
Burada, şu taşın altında, yabancı.
Bekçisi, can yoldaşı Eumelos'un;
Boğa, diye çağırdı mı, koşar gelir;
Şimdi karanlık gecesinde Hades'in,
Issız yollarda yankılanıyor sesi.

Timnes
(İ. Ö. II. Yüzyıl)

Çeviri : **Oktay Rifat**

ASLINI ASTARINI İSTERSENİZ

Çetin Altan

— Fakirlere nasıl acırım bilmezsiniz, diyor. Nerde bir fıkara görsem hemen sadaka veririm. Babam da öyleydi. Babam da fakirlere acır ve nerde fakir görse sadaka verirdi.

— Anneniz?

Annesi de acırmış fakirlere ve sadaka verirmiş.

Bundan da daha insancıl sülâle az bulunur doğrusu. Fakir fıkara görünce hemen keseye davranıp, sadaka verecek kadar gönlü ganî olan sülâlenin kazanç kaynakları üzerinde araştırmıya girmedik.

Biliyorduk ki bir devir yağmasındaki kredi ve ihale kombinezonlarında şampiyonluk etmiye özenmişlerdi. Enflâsyon politikası sayesinde milyonlarca insanın ciğerinden ceplerine süzüleni (bu politikayı bilirsiniz. Para basılır. Kredi hacimleri yükseltilir. Bu krediyi alanlar uydurma parayla ya mal alırlar, ya mal imâl ederler. Ve malı, üzerine kâr koyarak, ya devlete, ya piyasaya satarlar. Ve böylece sundukları malın gerçek değerinden çok daha fazla bir parayı bütçeden veya insanlardan çıkarırlar. Fiatlar fırlar. Paralar muayyen ellerde toplanır. Zengin daha zengin, fakir daha fakir olur. Neticede basılan parayı, yaratılan değer dengeleyemediğinden dış ticaret açığı uçurumlaşır.) evet ceplerine süzüleni, bir kaç fakir gördükçe sadaka vermek için de kullanıyorlarmış.

Fakire sadaka vererek iyilik etmek yerine, fakiri fakirlikten kurtaracak bir oluşun mücadelesine girmenin gerçek insanlık olduğunu söylerseniz, anlamaz görünürler :

— Beş parmak bir değil, derler.

— O zaman dışarda iri yarı bir adam size bir güzel sopa çekerse mahkemeye başvurmayın. Beş parmak bir değil, diye teselli bulun.

Bu mantık karşısında verilen cevap hep aynıdır :

— Zaten seninle konuşulmaz.

* * *

Geçen devirdeki kazanç mekanizmasını bütün çabamıza rağmen henüz umumî efkâra mal edemedik. Halk bir türlü paranın nasıl kazanıldığını anlıyamıyor. Onu bir anlasa kontrol sistemi derhal kurulacak.

Bir de son günlerin modası İsveç örneği var. İsveç sosyalizmi idealmiş. Biz o sosyalizmi örnek almalıymışız.

İsveç'in durumu bugünkü Türkiye'nin tam, ama tam tersidir. İktisadî müesseselerin yüzde doksan beşi özel sektörün elindedir. Fakat iktidarda sosyalist partisi vardır. Ve sosyalist oylar daima çoğunluktadır. Türkiye'de ise müesseselerin yüzde sekseni devletin elindedir. Fakat iktidarda olmak şöyle dursun, parlâmentoda bir tek sosyalist mebus yoktur.

Sosyalist bir kadro ile liberal bir tatbikat — kontrol baştakilerin elinde olduğu için çok rahat söker. Fakat liberal bir kadro ile devletçi bir tatbikat her zaman fiyasko vermiye ve perişan olmıya mahkûmdur.

Hem İsveç gibi olacağız. Hem de sosyalistler iktidara gelmek şöyle dursun, sağda solda rahatça bile konuşamıyacaklar. Kaldı ki komünist partilerinin bulunmadığı yerde sosyalistliği de isbat zordur. Kelimeler, sloganlar, tenkidler birbirine çok benzer. Ancak tatbikattaki davranış ikisini birbirinden kesin olarak ayırır ve sosyalistleri derhal sempatik kılar. Bu sebepledir ki, sosyalist partilerinin kuvvetli olduğu memleketlerde mutlaka komünist partileri de vardır. Başka türlü sosyalistler kendilerini isbat edip ayakta duramazlar.

Fakir fıkaraya sadaka veriyoruz. Batı diyoruz. İsveç diyoruz. Sonra bu incelemelere hiç yanaşmıyoruz. Bir orta yol öğrenmişiz, geveleyip duruyoruz. Orta yol, keskin ve uç fikirlerin bulunduğu yerde meydana çıkar. Kendi

kendine orta yol olmaz. Orta yol adı altında bir kandırmaca olur.

Tıpkı batı demokrasilerindeki gibi isteyen istediği fikri savunmalıdır. Böyle bir hürriyet ortamı olmadan, hiç bir dâva halledilemiyecek ve olaylar daha önce yürümiye devam edecektir. Ikide bir Amerikayı öne sürmek de bir marifet değildir. Amerika kalkınmış, yüz seksen milyonluk, yetmiş bir milyon çalışanı olan bir kıt'a devletidir. Kalkınmış memleketlerde fikirler nisbeten yumuşaktır.

Kalkınmamış memleketler ise daha geniş bir araştırma içinde olmak zorundadırlar. Kalkınmadan kalkınmışa benzemeğe çalışmak, iki dünyada da şartlar çok değişik olduğundan, bir fayda sağlıyamaz.

Kaldı ki bütün bu sözlerin arkasındaki gerçek niyetler de öyle pek samimî falan değildir. Aslında bir maske ve bahane bulmak çabasıdır bu... Samimiyetsiz, iyi niyetsiz ve fikirsiz bir kalkınma ise sadece bir hülyadır.

BİZE GÖNDERİLEN ESERLER

- **Avusturya Günlüğü:** Burhan Arpad. Yeditepe Yayınları, İstanbul 1963, 2 Lira.
- **Gezi Günlüğü:** Burhan Arpad, Yeditepe Yayınları: 125, İstanbul 1963, 2 Lira.
- **Tutsak Kan** (Şiirler): Kemal Özer, Sürek Yayınalrı, İstanbul 1963, 250 Kuruş.
- **Siyasi Doktrinler Tarihi:** Gaetano Mosca. Çeviri: Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 1963, Faydalı Kitaplar: 26, 348 sayfa, 8 Lira.
- **Daizy Miller** (Roman): Henry James. Çeviri: Neclâ Aytür, Varlık Yayınları: 227, 64 sayfa, 2 Lira.
- **Bileşim Çizgisi** (Şiirler): Osman Bolulu, Mim Yayınları, Ankara 1963, 250 Kuruş.

FİLOZOFCA DÜŞÜNCELER

Diderot

XLIII

Bir devlette her yenilikten korkulur. Dinlerin en azizi ve en yumuşağı olan Hristiyanlık bile bâzı kargaşalıklara sebep olmadan yerleşememiştir. Kilisenin ilk çocukları, birçok kere, kendilerine emredilen sabır ve ılımlılıktan uzaklaşmışlardır. Burada İmparator Julien'in bir fermanından bâzı parçaları ele almama izin verilmesini dilerim. Bu parçalar filozof hükümdarın dehasını ve zamanındaki gayretkeşlerin mizacını pek güzel bir şekilde göstermektedir.

Julien şöyle yazmaktadır :

«Galile'li ileri gelenlerin, benim davranışlarımın önceliminkilerden ne kadar değişik olduğunu anlıyacaklarını ve bu konudaki isteklerini bana bildireceklerini düşünmüştüm. Çünkü onlar öncelimin saltanatı altında sürgünde ve hapisanelerde acı çekmişlerdir; kendi aralarında sapkın mezhepli dedikleri bir sürü kimse ise kılıçtan geçirilmiştir... Benim saltanatım sırasında ise sürgünler geri çağrılmış, tutuklar salıverilmiş ve devletçe el konan malları geri verilmiştir. Fakat bu çeşit adamların endişe ve öfkeleri tuhaf olmuştur: Birbirlerini yemek, başka inançlara bağlı olanlara veya kanunlarla korunan başka dinlere tapınanlara işkence etmek üstünlüğünü kaybeder etmez, isyan çıkarmak için hiç bir şeyi ihmal etmemiş, hiç bir fırsatı kaçırmamışlardır. Gerçek dindarlığa ilgisiz, kanunlarımıza saygısız insanlardır bunlar... Gene de kurban sunaklarına sürüklenerek öldürüldüklerini veya

kendilerine işkence edildiğini hiç duymadık... Halkın aşağı sınıfına gelince, öyle görünüyor ki, onları ayaklanmaya kışkırtanlar, yetkilerini sınırlandırdığımızdan ötürü bize kızan o ileri gelenlerdir; çünkü onları yargılama işlerinden uzaklaştırdık, artık vasiyetname düzenlemek, haklı mirasçıların yerini almak, başkalarının mirasına konmak yok... Bunun içindir ki, halkın gürültülü patırtılı toplantılar yapmasını, din adamlarının kışkırtıcı çevresinde toplanarak gizli kapaklı işlere karışmasını yasaklıyoruz... Bu buyrultuyu idarecilerimizin güvenliğini, dikkafalıların saldırısından ve taşlanmak tehlikesinden korumak için çıkarıyoruz. İsterlerse büyüklerinin yanına rahatça giderler, dualarını ederler, öğreneceklerini öğrenirler, inandıkları dinin gereğince tapınırlar, bunların hepsine izin veriyoruz. Yeter ki bütün fesatçı hareketlerden el çeksinler... Eğer bu toplantıları bir ayaklanma vesilesi yaparlarsa kendileri zarar ederler, bunu önceden haber veriyorum... Ayrı inançlı halklar, barış içinde yaşayınız... Ve sizler, ülkenizin dinine ve atalarınızın tanrılarına sadık kalanlar, komşularınıza, yurttaşlarınıza zulmetmeyiniz. Onların ayıplanacak kötülükleri varsa da asıl yakınılacak yanları bilgisizlikleridir. İnsanları zor ve baskı yolu ile değil, akıl yolu ile gerçeğe ulaştırmak gerekir. Onun için sadık uyruklarımız, hepinize, Galilelileri rahat bırakmanızı emrediyoruz.»

İşte o hükümdarın duyguları böyleydi. Ona çok tanrıcı denebilir, fakat dönme denemez. Hayatının ilk yıllarını, çeşitli okullarda çeşitli öğretmenlerin elinde geçirdi, ileri bir yaşta beklenmedik bir seçim yaptı: ne yapalım ki atalarının dinini ve yurdunun tanrılarını seçti (1)

XLIV

Bu bilgin imparatorun eserlerinin zamanımıza kadar

---

(1) **İmparator Julien, tahta çıktığı zaman resmî din olan Hristiyanlığı benimsemişken, bir müddet sonra atalarının dinini kabul ederek, Hristiyanlıktan ayrılmış, çok tanrıcı olmuştur. (çev.)**

gelmiş olmasına şaşıyorum doğrusu. Gerçi bunların içinde hristiyan inancına zarar vermiyen şeyler yazılıdır, gene de pekâlâ o zamanki hristiyanlardan bazılarının gözüne batarak zararlı görülebilirlerdi. Netekim birçok Kilise Babaları düşmanlarının eserlerini ortadan kaldırmışlardır. Ermiş Büyük Grégoire'ın sanat ve edebiyata karşı takındığı barbarca tavır ve davranışını, bu öncellerinden örnek aldığı apaçık ortadadır. Ona bakılırsa biz de, okunacak ve öğrenilecek her şey Kur'anda yazılıdır diyen müslümanlar gibi tek kitaba bağlanmalıyız. Dini temelinden yanlış anlayan, dilbilgisi kurallarını gözetmek İsa hakkındaki yargıyı dilbilgini Donat'a bırakmak demektir diyen ve İlk Çağın kalıntılarını bile bile yok etmek zorunda olduğunu sanan böyle bir adamın elinde o eski yazarların hâli nice olurdu?

XLV

Bununla beraber kutsal kitapların tanrısallığı, bu kitaplarda apaçık görülen bir özellik değildir ki, kutsal tarihçilerin yazıları, dine yabancı yazarların tanıklığından büsbütün bağımsız olabilsin. İncilimizin içinde Tanrının parmağını aramağa kalkışsak bulabilir miyiz? Latincesi pek bayağı değil midir? Asıl nüshalar da, yazılış ve anlatış bakımından öyle pek ahım şahım şeyler değildir. Peygamberler, havariler ve İncil yazarları onları kendi anlayışlarına göre yazmışlardır. Yahudi milletinin tarihine, insan zekâsının basit bir belirtisi gözü ile bakacak olursak, Musada ve ondan sonra gelenlerde, içlerinde duydukları esinle yazdıklarında şüphe olmayan Titus-Livius, Salluste, Cesar, Josèphe gibi insanlara üstün bir sıfat görülemez. Hattâ cizvit Merruyer, (1) Musa'ya tercih edilmez

(1) **Papaz Berruyer, İncilden aldığı hikâyeleri, zamanına uydurarak yeniden yazmış, bu yüzden Kilisenin yıldırımlarını üstüne çekmiştir. (Çev.)**

mi? Kiliselerimizde öyle resimler vardır ki papazlara sorarsanız bunları ya melekler, yapmıştır, ya da bizzat Tanrı. Eğer bu parçalar La Sueur'ün veya Le Brun'ün fırçasından çıkmış iseler, bu geleneksel inanışa nasıl itiraz edebilirim? Belki de hiç bir şekilde. Fakat bu tanrısal eserlere baktığım zaman adım başında bir, çizgide ve ustalıkta resim sanatının ırzına geçildiğini, sanat gerçeğinden uzaklaşılmış olduğunu, bunları yapanın karacahil bir işçi olduğunu düşünürüm, haklı olarak geleneksel inanışın, uydurma masallar olduğunu söylerim. İçindekilerin iyi, ya da kötü söylenmiş olmasının pek az önemi olduğunu bilmesem, bu resimler için düşündüklerimi kutsal kitaplara da uygulamaz mıydım? Peygamberler iyi söylemekle değil, doğru söylemekle övünürler. Havariler söyledikleri, ya da yazdıkları gerçeklerden daha başka bir şey için mi ölmüşlerdir? İmdi, incelediğim noktaya dönmek için sorayım, hiç değilse İsa'nın hayatı ve mucizeleri konusunda, Ponce-Pilate'ın özellikleri ve mizacı konusunda ve ilk hristiyanların hareketleri ve ölümleri konusunda dinsel yazarlarla aynı düşüncede olmaktan geri kalmayan dine yabancı yazarların yazılarının saklanmsının ne önemi vardır?

XLVI

Bana diyeceksiniz ki, bütün bir millet bu olaya tanık olmadı demeyi göze alabilir misiniz? Evet, sizin taraftan olmayan biri aynı şeyi bana söyliyemedikçe, hattâ o kimsenin bağnazlığa ve başkalarını kandırmaya yatkın biri olup olmadığını bilemedikçe bunu göze alacağım. Böyleleri çok. Hiç bir yanı kayırmadığını söyleyen bir yazar şunları anlatıyor: Bir şehrin ortasında kocaman bir çukur açılmış; bu olay üzerine Tanrılara danışılmış, onlar da, herkes en kıymetli şeyini onun içine atarsa çukurun kapanacağını bildirmişler; yiğit bir şövalye kendini kaldırıp çukurun içine atmış ve mucize meydana gelmiş: Bu yazar sadece bir çukur açılmış olduğunu ve onu doldurmak için hayli zaman ve emek harcandığını söylemiş

olsa seve seve ona inanırım. Bir olayın gerçek yanı olmayınca, tarihçinin tanıklığı önemini kaybeder. Bir tek kişi, **hükümdarınız birleşiklere karşı tam bir zafer elde etmiştir** dese tereddütsüz ona inanırım. Fakat bütün Paris bana Passy'de bir ölünün dirildiğini söylese buna gene inanmam. Bir tarihçinin bizi inandırmağa çalıştığı şey, ya da bütün bir halkın aldanışı mucize olamaz.

XLVII

Tarquin, Romulus'un kurduğu süvari birliklerine yenilerini kurup katmak ister. Bir falcı ona der ki, tanrılar izin vermedikçe bu birliklerde yapılacak her yenilik kutsallığa aykırı olur. Bu din adamının ataklığına sinirlenen Tarquin, onu bozum etmeğe, halk üzerindeki etkisini artıran bu sanatı onun şahsında gözden düşürmeğe karar verir. Falcıyı toplantı alanına çağırtır ve sorar: «Kâhin, düşündüğüm şey olabilir mi? Eğer senin bilimin övündüğün gibiyse bu sorumun cevabını vermen gerekir.» Falcı hiç de şaşırmaz, kuşlara danışır ve şu cevabı verir: «Evet, prens, düşündüğünüz şey olabilir.» Bunun üzerine Tarquin elbisesinin altından bir ustura çıkarır, yerden de bir çakıl taşı alır eline, «yaklaş, der kâhine, bu çakıl taşını bu ustura ile kesiver: Benim olabilir mi diye düşündüğüm şey budur.» Falcının adı Navius imiş, Navius halka doğru döner, güvenle şöyle der: «Ustura çakıl taşına vurulunca taş ossaat ikiye bölünmezse bana işkence cezası verilsin.» Herkesin beklediğinin tersine, gerçekten de taşın ustura ile kesilebilecek kadar yumuşamış olduğu anlaşılır: Ustura vurulur vurulmaz taş o kadar çabuk ikiye bölünür ki, ustura taşı geçer, Tarquin'in eline dokunur ve onu kanatır. Halkın ağzı açık kalır, falcıya alkış tutar. Tarquin tasarılarını açıklar ve kendini falcıların koruyucusu ilân eder. Ustura ile çakıl taşının parçaları bir tapınağın sunağının altına saklanır. Kâhinin heykeli dikilir. Bu heykel Augustus zamanında bile duruyormuş. İlk Çağın dinsel ve dine yabancı yazarları, Lactance'ın, Halikarnaslı Denys'in ve aziz Augustin'us'un yazılarında görüldüğü gibi, bu olayın gerçekliğini belirtmektedirler.

Hikâyeyi dinlediniz, şimdi de boş inancı dinleyiniz. Boş inançlara inanan Quintus, kardeşi Ciceron'a sorar: «Buna ne diyeceksin bakalım? Ya aşırı bir şüpheciliğe düşmek, halkı ve tarihçileri şaşkın yerine koymak, olayı anlatan yazıları yakmak, ya da bu olayın doğruluğuna inanmak gerekir. Tanrıların işlerimize karıştığını itiraf etmeyip her şeyi inkâr mı edeceksin?»

İşte filozofun cevabı: (1)

«Bana göre, tesadüfen gerçekleşmiş, hattâ kötü ruhlu kimseler tarafından bozulmuş, ya da uydurulmuş olaylara dayanmak bir filozofa yakışmaz. Hele inanılması güç olaylarda, ileri sürülen şeyi, olaylarla değil akla yatkın kanıtlarla tanıtlamak gerekir.»

«Romulus'un sihirli değneğini bana anlatıp durma, kendin de söylüyorsun ki, bir yangında yanmaktan kurtulamamıştır. Attius Navius'un çakıl taşını da bırak. Felsefede böyle uydurma hikâyelerin yeri yoktur. Felsefenin ödevi, her şeyden önce falcılığın dayandığı ilkeleri araştırmak, sonra nasıl yapıldığını ortaya koymak, daha sonra da, tutarlı bir yanı olup olmadığını göstermektir... Etrüskler atalarının adını veriyorlar doğrusu, onların atası, yerden karasabanı çıkartan çocukmuş. Ya bizimki? Attius Navius mu?... İnsanlığa özgü şeylerin, bilgisiz halkın tanrısal saydığı şeyler içinde yattığını söylememiz gerekir.» Halbuki bunlar kralların, halkların, milletlerin ve herkesin inançlarıdır. (2) «Fakat genel olarak aptalca bilgisizlik kadar yaygın olan ne vardır? Sen bile kalabalığın düşünce ve duyguları önünde eğilmiyor musun?»

Bu düşüncelerin uygulanamıyacağı tek mucize gösterilebilir mi? Ciceron'un ilkelerini kullanmakta şüphesiz büyük sakıncalar gören Kilise Babaları, Tarquin'in başından geçenlerden pek hoşlandılar, fakat Navius'un sanatını şeytana yordular. Şeytansa güzel bir icattır.

---

(1) Diderot, Ciceron'un düşüncelerini Lâtince olarak almıştır. (Çev.)

(2) Aradaki bu cümle Diderot'nundur. (Çev.)

XLVIII

Bu türlü inançlar bütün milletlerde vardır. Bunların harikavi olmaları için, gerçek olmamaları yeter. Onlarla her şey gösterilir, fakat hiç bir şey ispat edilemez. Dinsizliği göze almadan onları inkâra kimse cesaret edemez, fakat budalalığı göze almadan da onlara kimse inanamaz.

XLIX

Yıldırım çarpan, ya da senatörlerce öldürülen Romulus, Romalılar arasında gözden kaybolur. Bu söylenti halk ve asker arasında yayılır. Devlet ileri gelenleri birbirine düşerler. Doğmakta olan Roma, içerden bölünmüş, dışardan düşmanlarla çevrilmiş olan Roma uçurumun kenarındadır. O zaman Proculeius adında biri yiğitçe ortaya atılır ve şöyle der: «Romalılar, acındığınız kral ölmemiştir, göklere çıkmıştır, şimdi Jupiter'in sağında oturmaktadır. Var git, dedi bana, yurttaşlarımı yatıştır, onlara bildir ki, Romulus tanrılar arasındadır; onları koruyacaktır. Bilsinler ki, düşmanlarının kuvveti hiç bir zaman onlardan üstün olmayacaktır. Bir gün gelecek Romalılar dünyanın efendisi olacaklardır; onların alınyazısı budur. Elverir ki bu tanrısal haberi, en ileri kuşaklara kadar soydan soya ulaştırsınlar.»

Ortada bu düzmeciliğe elverişli bir hava da vardır. Zaten o sırada Romada işlerin ne durumda olduğu incelenecek olursa görülür ki Proculeius kafalı bir adamdır ve zamanını seçmesini çok iyi bilmiştir. İnsanların kafasına, yurdunun geleceği için faydalı bir boş inan yerleştirmiştir...

Bu zatın ve uydurmacasının ne derece güven uyandırdığı ve Romulus'un ölümünden duyulan pişmanlığı ne derece yatıştırdığı bilinemez... Bu efsane, onun ölümsüzlüğüne inanıldığı andan itibaren, kahramanın itibarı ve zamanın tehlikeli durumu dolayısiyle daha da yaygın hale geldi... Sonra bu ve buna benzer örnekler, birçok kişileri

daha hayatta iken Tanrı Romulus kadar şerefe ve Tanrının oğlu payesine yükseltti. (1)

Yâni halk bu görüntüye inanır. Senatörler inanmış görünürler ve böylece Romulus'a sunaklar hazırlanır. Fakat olaylar burada durmaz. En kısa zamanda, yaygın bir inanç doğar: Romulus'un göründüğü yalnız bir kişi değildir. Romulus bir gün içinde, binden fazla kişiye görünmüştür. O asla yıldırımla çarpılmamıştır. Senatörler fırtınalı bir havaya uyarak asla onu tepelememişlerdir. O, kendisi, şimşekler ve yıldırım tarakkaları arasında ve bütün bir milletin gözü önünde havalara yükselmiştir. Zamanla bu hikâyeye o kadar çok şey katılmıştır ki, sonraki yüzyıllarda yetişen aklı başında kimseler bu yüzden büyük sıkıntı çekmişlerdir.

---

(1) Bu paragrafın tamamı lâtince olup, adı anılmaksızın Titus-Livius'tan alınmıştır. (P. Vernière'e göre. Çev.)

BİZE GÖNDERİLEN ESERLER

- **Çağrıda Yeniler** (Şiirler 1963 Antoloji): Hazırlıyanlar: Feyzi Halıcı, Fuat Önder, Mehmet Ceylân. Ankara 1963, 3 Lira.
- **Komünizmin Anatomisi:** Sekiz yazardan derleyip çeviren: Muzaffer Soysal, Yağmur Yayınları: 16, Fikrî Eserler: 7, İstanbul 1963, 89 sayfa 4 Lira.
- **Küçük Ocakçı:** Pierre Mael. Çeviri: Nihal Y. Taluy. Varlık Çocuk klâsikleri: 25, 1963, 61 sayfa 1 Lira.
- **Alp Dağlarının Çocuğu:** Jeanne Cazin. Çeviri: Nihal Y. Taluy, Varlık Çocuk klâsikleri: 31, İstanbul 1963, 1 Lira.
- **Kahraman İzciler (Orhan'la Tekin):** Muzaffer Reşit, Varlık Çocuk klâsikleri, Üçüncü basılış, İstanbul 1963, 1 Lira.
- **Masallar: Altı Kardeşler:** Oğuz Tansel. Dost Yayınları Masallar Dizisi: 1, İkinci baskı, Ankara 1962, 1 Lira.

DUVARLAR

Yığdılar çevreme kalın yüksek duvarları
Düşünmeden acımadan utanmadan.

Ve umutsuzluk gibi biriktim oturduğum yere;
Her düşünümle biraz daha batıyor usum.

Nelerim nelerim vardı şu dışarıya ekleyecek,
Nasıl oldu da gözlemedim samanaltı duvarları?

Oysa ne sesini duydum duvarcıların ne sedasını,
Bir de baktım evren dışı edilmişim.

Kostantin Kavafis.

Türkçe söyleyen: Feyyaz Kayacan.

GERİCİ BATI
İLERİCİ OSMANLI

Melih Cevdet Anday

Olay, Üçüncü Selim'in gününde geçiyor. Osmanlı ordusu, girdiği savaşlarda bir biri arkasına yenilgiye uğramaktadır. Sadrâzam Kethüda Hasan Paşa, bu yenilgilerden ötürü atılmıştır. Vezirlerden birinin sadarete getirilmesi gerekmektedir. Tarih-i Cevdet, olayı şöyle anlatıyor :

«Vüzeradan birini sadarete intihab için Şeyhülislâm ile kaymakam paşa huzur-u hümayuna celb ve ihzar olunduklarında gerek cenk eri ve gerek post veziri olmak üzere her sınıftan beşer altışar vezirin isimleri bir puslaya tahrir ve arz ederek her birinin mizac ve mişvarını beyan etmişler ise de böyle hutub-u cesimede herkes mesuliyeti üzerine almaktan ihtiraz etmekle birisi tercih olunamayıp maslahat istihareye tevkif olunmuştu.

«Şeyhülislâm efendi istiharede bir şey fehmedemediğini arz ve ifade edip Sultan Selim Han hazretleri ise üç defa âlem-i mânâda İsmail seraskeri Cezairli Gazi Hasan Paşa'yı görmekle müşarünileyh... sadarete tâyin edilmiştir.»

Üçüncü Selim, yenilikçi, bugünkü deyimi ile, ilerici padişahlarımızdandır. Gerçekten de onun gününde devleti ve toplumu yenileyici bir çok çabalara girişilmiştir. Ama bu yenilikçi padişah, yeni bir sadrâzam seçmek gerekince, ya şeyhülislâmı istihareye yatırıyor, ya da kendisi istihareye yatıyor. Daha şaşırtıcı olanı, şeyhülislâmın, istiharede kimseyi göremediğini söylemesidir. Bir tanıdığının, bir sevdiğinin adını verseydi, o adam sadrâzam

olmuş gitmişti. Doğrusu, şeyhülislâmın namusuna hayran olmamak elde değildir. Ama bu namus, devleti kurtarmıyor, kurtaramıyor. Osmanlı ordusunun yenilgisini tarihsel koşullar hazırlamıştır. Tarihsel koşulları görebilmek ise, önce gizemcilikten vaz geçmeyi gerektirir. Demek ki tarihsel koşullar karşısındaki davranışı bilim-dışı olan bir devlet, o koşulları değiştirmek işini başaramaz. Bu bakımdan, toplum yaşamımızda yenilik akımlarının Üçüncü Selim'den başladığını söylemek yanlış olacaktır. Ama bu yanlış boyuna sürüp gittiğine göre, demek gerçek yeniliğin, bir kafa yeniliği olması gerektiği düşünülmüyor. Bu düşünülmediğine göre de, tarih olayları, talih olayları olup çıkıyor. Bir toplumun asıl talihsizliği budur. Gününün koşullarına karşın Üçüncü Selim'in çırpınışı övülmiye değerse de, bu çırpınış elbette bir sonuç, iyi bir sonuç vermiyecekti.

Nitekim Üçüncü Selim'in çağdaşı olan Metternich'in çabası da, eski güçler dengesinin bozulmasını ancak bir süre geciktirebilmiştir. Ama Metternich, bu gecikiş içinde avunup gitmiyor, gerçekleri görebiliyor. Şöyle yazmış :

«Avusturya ile Prusya -bu iki Alman devleti- birbirleriyle üstünlük yarışına girmekten sakınmazlar ve yazık ki bu yarışmayı, uyanan nasyonalizm akımları yüzünden Avusturya kaybedecektir. Çünkü sosyal yapısı karışıktır, türdeş değildir. Ama daha sonra Almanya, Avrupa egemenliği uğruna Fransa ile karşılaşacak ve onu yenecektir. Öte yandan Almanya'nın bu yükselişi uzun sürmiyecek, bir kaç on yıl sonra kopacak bir dünya savaşı, onun da izinden gelecek bir dünya devrimi her şeyi alt üst edecektir... O zaman «İyi geceler!» Avrupa! Benim en gizli düşüncem, yaşlı Avrupa'nın yakında batacağı yolundadır.»

Koşulları görebilen, ama onlarla inadeden bir adam bu; yenileceğini biliyor, onu ne kadar geciktirebilirse kâr sayıyor. Üçüncü Selim ise, iyi niyetli, inançlı, ama koşullardan habersiz. Dahası, Metternich gerici, Üçüncü Se-

lim yenilikçi. Yenilikçi olan, geleceği uykusunda arıyor, gerici ise olayları okumasını biliyor. Birincisi geri batı, ikincisi ileri Osmanlı. İlerici, yenilikçi padişahın orduları, gerici çarın orduları karşısında yeniliyor. Bu bir talih sorunu değildir.

«Batı, batı» diye çırpındığımızda bize, «Batı'nın da gerisi var.» diyenlere bir az da boş veriyorum. Batının gericisini, bizim ilericimize yeğlediğim için mi? Hayır... Bizde «Doğu-Batı» ve «İlerici-gerici» tartışmalarının bugün bile bir açıklığa, seçikliğe varamayışının nedeni, gerçek batı ölçülerini bir türlü benimsiyememizdendir de onun için.

BETEBE

MOZAİKLERİ
ŞEHİRLERİMİZİN
EVLERİMİZİN
ŞENLİĞİDİR.

BETEBE

Satış Mağazası : 22 21 11
Büro : 44 10 17
Fabrika : 21 18 41

YENU : 41

Geçmişten Bugüne :

ABDULLAH CEVDET KONUŞUYOR

Ya Buharalı ya Avrupalı olacağız. Cesaretle aynanın önüne geçmeliyiz. Ne olduğumuzu, ne yapabileceğimizi görmeliyiz. Milletin de, hükûmetin de gerçek menfaat ve kurtuluşunu gerçek durumu kavrıyan yılgısız görüşte buluyoruz. Halifeliğin şan ve ünvanına büyük bir eğilim var. Sayın dostum Ahmet Rıza beyin de bu eğilime katıldığını duyuyorum. Bunu özellikle onda anlamıyorum. Bu kuru eğemenlik havasının nasıl sağanaklı fırtına yaparak bizi mahkûmiyete sürüklediği meydandadır.

İçtihat, sayı 132 1918

o

Halkın bilgisizliğinden, körlüğünden, bağnazlığından hükûmet için bir fayda elde etmek mümkündür sanılıyorsa, tarih önünde, özellikle Osmanlı tarihi önünde ne büyük ve ne kadar iğrenç bir gaflet ve cahillik gösterilmiş oluyor.

Medreseliler çürümek ve çürütmekten kurtarılsın.

Memlekette ekonomik ve toplumsal hayatın temelleri atılsın.

Düşünce özgürlüğü, vicdan özgürlüğü, politik özgürlük, kısaca medenî özgürlüğün kurulmasına engel olunmasın. İşte bizim kurtuluşumuzu, islâm dünyasının kurtuluşunu sağlıyacak üç şey. Bu bizim sarsılmaz, içtihadımızdır.

İçtihat, sayı 58 1913

o

Elime kalemi aldığım şu anda İstanbul halkı bir humma ve sayıklama içinde yanıyor. İspritizma! İspritizma! Başkentin bir buçuk milyon halkına, medeniyet ve irfan yollarında, önderlik edebilecek binlerce genç ve ihtiyar, masa yürütmek ve ispritizma mucizeleriyle uğraşmakta ve şaşkınlıktan şaşkınlığa düşmektedir....

Dün akşam Osmanlı devlet adamlarından bir eski dostumun evine gitmiştim. Bu zat çeşitli bilgi ve incelemeler cihetiyle, doğu ve batıyı kavramak bakımından bugünkü devlet adamlarımızın en zenginidir. Yüksek mevkilerde bulunmuş dostumu iki çocuğuyla beraber, ellerini ciddî ciddî üç ayaklı bir masa üzerine koyarak «Ya ruh sen filânın ruhuysan söyle» demekle uğraşır bulduğum zaman, şaşkınlığım dehşetle karışık bir şaşkınlık oldu...

İkinci Abdülhamit gibi bir musibetin elinden kurtulmuş olmayı bir ganimet ve fırsat bilerek devlet dairelerini medeni uluslarda olduğu gibi düzenlemek.. okullarımızı, medreselerimizi yola yordama koymak.. ticaretimizi, tarımımızı, sanayiimizi kalkındırmak yollarına tezelden ve hızla gireceğimiz bir zamanda, devlet adamlarımıza varıncaya kadar «ispritizma» denilen ruh çağırma gibi saçmalıklarla uğraşmamız devletimizin «ölmezliği» ile nasıl uzlaşır?...

Bu mutsuz vatan her bakımdan harap ve acınacak durumdadır. Dünyanın en zengin bir kıtası üzerinde en yoksul bir ulus olarak yaşıyoruz. Anadolu bütün dünyaya erzak anbarı olabilecek derecede tabiatın nimetleriyle dolu iken hem cahil hem meçhul, hem zalim hem mazlum ahalimiz bu verimli toprak üzerinde açlıktan kırılıyor...

İstanbul'da yediğimiz ekmeğin, büyük bir bölüğü itibariyle, unu Amerika'dan geliyor. Yine Türkiye tarım memleketiyim diye öğünmektedir.

Medeni uluslar bizi iktisaden istilâ etmektedir. Bir memleket için iktisadi işgal asker isgalinden daha endişe vericidir. Büyük dertler büyük devâlar ister: Büyük ve cesur devâlara ihtiyacımız büyüktür...

1910

o

Cesaretsiz, büyük hiç bir şey yapılamaz. Gerçeği söylemek, hakkı yerine getirmek işi ise, cesaretlerin en büyük ve en devamlı olanını ister. Bütün cesaretlerin, bütün güçlerin Tanrısal kaynağı erdem ve erdeme inanmaktır.

1918

o

Hangi namuslu memleket ve devlette, hangi namuslu bir kurum üç ayda, hattâ bir yılda ortaklarına yüzde seksen kazanç sağlar ve böyle bir ticarete nerde ticaret adı verilir?...

1918

o

Genel eğitimin derecesi, her şeyden önce, bir memlekette okuryazarların yüzde kaç oranında bulunduğu incelenerek saptanır. Bizde şimdi yayınlanan istatistiklere göre okuryazarlarımızın sayısı, genel nüfusumuzun 6-10'u oranındadır. Otuz otuzbeş yıl önce Bulgaristan genel nüfusunun okuryazar yüzdesi 6-8 oranındayken bugün yüzde altmış beşe yükselmiştir...

Zayıfız, zayıfız, zayıfız, üç kat zayıfız. Üç kat, on üç kat güçlülerle yanyana nasıl gelebiliriz? Gelirsek nasıl yaşıyabiliriz? Geleceğin felâketlerini görmüş olmakla avunmak yetmez. Felâketi hükümsüz bırakacak ne yapıyoruz? Yapılmasını istediğim, yapılması mümkün olduğu halde yapılmıyan himmetlerdir. Okulları asalak fabrikası olmaktan kurtarmak, eğitim ve öğretime akıllı ve akla yakın bir yön ve akış vermek mümkündür. Darülfünundan çıkanlar, bilimin verdiği silâhlarla kuşanmış olarak özgür, zinde, kendine güvenir olarak çıksın.

1918

EĞİTİM

Gracchus Babeuf

Bugün akıl çağına erişmiş olan halk, şimdiye kadar sonsuz bir erginlik ve uğursuz bir uyuşukluk içinde tutula gelmiştir. Bu yüzden de haklarını bilemez olmuştur. Onu bir takım saygı bağlarıyla kuşattınız, ruhunu ve bedenini bir sürü gülünç ve barbarca düzenlerle sımsıkı sarıp sarmaladınız. Toplum içindeki haklı çıkarlarını korumalarına yarıyacak şeyleri öğrenmesine fırsat verecek yerde, aklını çelmeye yarıyan kör inançlar, kılı kırk yarmalar ve gülünç düşüncelerle oyaladınız onu. Hep aşırı yoksulluğu yaymaya yönelen, zavallıların boyuna alın teri dökmesine yol açan bir eğitim plânı yaptınız. Ona öyle bir takım kavramlar aşılamaya çalıştınız ki, ihanetlerinizden şikâyet edebileceğini, hattâ bu ihanetleri yapabileceğinizi bile aklından geçiremez olmuştu. Kısaca, yoksulun eğitimi ile kendi eğitiminiz arasındaki karşıtlıktan faydalanarak yoksulu daha da yoksul yapmayı başardınız ve kendinize öylesine katı ve insafsız bir yürek yoğurdunuz ki, sizler gereksiz şeyler ve hazlar içinde yüzerken, açlıktan ölen benzerlerinizi rahat rahat seyredebildiniz.

Eğer insanlar her zaman eşit bir eğitim görmüş olsalardı, ne olduklarını, kendi öz değerlerini uzun zaman bilmelerini engelliyen aptalca bir takım önyargıların kölesi olmazlardı hiç. Ufak bir azınlık büyük çoğunluğa hiç bir zaman o ağır zincirleri, zamanla ağırlığı biraz azalan ama yine de izleri bütün bütün silinmemiş olan zincirleri vurmayı göze alamazdı. Halk denilen varlık sadece yukarıdakilerin keyfi için acı çekmeye mahkûm olmazdı hiç bir zaman.

Eğitim bizde herkesin hak isteyebileceği bir çeşit mülk haline gelmiştir. Hayatımız eğitimi, törelerimize uymak bakımından zorunlu kılmıştır. Eğitim bilinmesi en önemli şeyi bilmek durumuna getirir bizi; erdemi sevmeye ve erdemli olmaya yöneltir. Bizi aptallığımızdan ve en tehlikeli bir sürü kör inançlarımızdan kurtarır. İnsanın ne gibi hakları olduğunu gösterir, haklıyı haksızdan ayırt ettirir bize. Onun sayesinde başkalarının yardımı olmaksızın bir takım görevlere hak kazanırız; o olmadıkça da ne kadar kayırılsak da boşunadır. Eğitim bizde yurt sevgisini uyandırmaya yarıyabilir; bu sevgi, hazırlanmakta olan mutlu devrimden önce, bilindiği gibi, bütün bütün gözden düşmüştü.

Ulusların kaderi insanların eğitimde tuttukları yola bağlıdır. Hükmetmek sevdasında olanlar bu politika gerçeğini her zaman çok iyi anlamışlardır. Bilgi yoksulluğu nasıl düzenbazlığın kurnazca sömürmelerine yol açmışsa, derbeylik ejderhasının büyümesine nasıl yaramışsa, nasıl tabiatla alay edercesine soylu tarlalar ve soylu kişiler yaratmışsa, yalnız büyük erkek kardeşe miras hakkı tanıyan aşırı ve haksız zenginliklerin korunmasına yarıyan o kanlı büyük evlât yasasını nasıl doğurmuşsa: Yalnız bilgiye kavuşmakla da, insanı insan yapan değeri yeniden elde edebiliriz ve hepimizin ayaklanarak yok etmeğe çalıştığımız çeşitli belâların yayılmasından doğmuş olan kötülükleri ortadan kaldırabiliriz (1789).

Çeviri : S. E. - V. G.

Karalamaca:

USTALIK DEYİNCE...

Tarık Dursun k.

Her yazar kişinin yazıcılığının yanı sıra bir de dergicilik serüveni olur. Bakın adını duyurmuşlara, ünlenmiş kişilerimize bugün, ilk gençlik yıllarında hepsinin de bir dergi çıkarmışlıkları, bir dergi yayınlanmasına katılmışlıkları vardır mutlaka. O günler, tutku günleridir, kızgınlık günleridir, kavga günleridir. On yıl mı ne oldu, bir o kadardır sanıyorum; Turgut Uyar, Yılmaz Gruda, Muzaffer Erdost, Orhan Duru, İlhan Berk, bir de Tevfik Akdağ; «Şimdilik»i çıkarıyorduk. Ankara'nın Maltepe dolaylarında bir küçük pastane, aylıklardan arttırılmış onbeşer liralar... Tek yapraklık bir dergicik: «Şimdilik.»

Derginin ilk sayısında sanıyorum, Uyar'ın «Korkulu Ustalık» adını taşıyan bir yazısı yayınlanmıştı: Uyar o yazısında-aşağı yukarı-çıraklık dönemini geçirmiş, giderek ustalığa ermiş sanatçının bu yeni döneminde asıl korkulu olana, en uç noktasına erişmenin güç ortamından söz ediyordu. Şimdilerde yazma zorluğu çeken sanatçılar; bizim ülkemizde, işte bu «korkulu ustalığa» varmış kişilerdir. En güç aşama dönemi bu dönem olsa gerek. Usta olmanın verdiği rahatlık kolay kolay atlatılır mı? Ne yapacağınızı, nasıl gireceğinizi, nasıl bir düzeyi aşacağınızı biliyorsunuzdur artık. Kalemin tutsaklığı sizindir, şiir yazıyorsanız diziler kolaycacık birbirini izleyecek; hikâye ise, «Yağmur yağıyordu..» diye başladınızsa arkasından gelecekler, nedir, ne değildir hep biliyorsunuz siz. Gidişi durduramazsınız. Yâni şunu demeye getiriyorum, yazı yazmanın, şiir dizmenin güçlüğü ortadan kalkıvermiştir artık. Hani «peynir ekmek yemek gibi» derler ya, işiniz, o saygılı uğraşınız beklenmedik bir hızlılığa, o hızlılıktan gelme bir kolaylığa-bunun tersi de düşünülebilir- varmıştır. Sanatçı, işte o andan başlayarak durumun acılı-

ğına erer, kolayına gitme, zoruna gider sanatçının. Yazmanın, ya da doğru deyimiyle yeniden yaratmanın büyüsü bozulmuştur. Güzel olan, çekici olan uğraşın zorluğudur. Ama usta kişide bu zorluk ortadan yok olmuştur, yeniden geri gelir mi gelmez mi, işin o yakası bilinmez hiç.

Ustalığı sürdürmek, ya da ustalığın getirip önünüze koduğu o rahatlıktan, o «peynir ekmek yemek» kolaylığından yararlanmak, duraklama çağına, o en acılı çağın eşiğine gelmiş durmuş sanatçı için bir kurtuluş olur mu? Bakın bakalım o ustalıktan yararlanan günümüzdeki «usta» sanatçıların yazdıklarına, çizdiklerine! Bütün o ortaya çıkardıkları bir çeşit avuntu ürünleridir, doyurgan olmayan, hem kendine, hem okuruna sırtı dönük ürünlerdir.

Doğru olan susmak mıdır yoksa? Külebi'nin-bir sürelerin en aydınlık, yıldızı en parlak şairinin-yaptığını yapmak mı doğru? Yalnız Külebi değil tabiî, geçmiş günlerin öbür şairlerini, öbür yazarlarını, hikâyecilerini, romancılarını ansıyın hele. Ustalıklarının getirdiği ucuz kolaylığı sürdürmektense yazmamayı yeğliyorlar.

Hayır, öyle değil, bunun gerçek adı tükenmişliktir asıl, onlar söyleyeceklerini söyleyip bitirdiler, bugün kalmadı ki söyleyecekleri, ne söylesinler... de diyenler çıkacaktır. Yok, ben inanmıyorum buna. İnsan kadar, sanatçı da «tükenmez» hiç. Bitmez. Niye bitsin hem? «Korkulu ustalık»tır onun gözünü korkutan. Çünkü ustalık, kendini yenileme, kendini aşma isteyen bir dönemdir. Bu güç varsa, atlatılır o dönem de.

Bir de şu var: Eskimek! Eşya gibi sanatçı da eskir. Dili eskir, çok günlükle uğraşması sonucu eskir, arkası sıra gelen kuşaklardan daha güçlüleri çıkar; eskir. Yeni kuşakların kişiliklerini ortaya koymada yararlandıkları asıl önemli olan yan, önce gelmişlerin «korkulu ustalık» dönemine varmışlıklarıdır. Onlar da gün gelir ustalaşırlar; ya kolayına yazmalarından, ya da duraksınmalarından eskirler. Sonra yeni kuşaklar, yeni çabalar, yeni ustalaşmalar, yeni «korkulu ustalık» dönemleri... Bizim türkülü masalımız budur. Ne biter, ne tükenir.

NOTLAR:

EDEBİYATTAN ÇOK ŞEY BEKLİYENLER...

Muzaffer Buyrukçu

Yakınlarım, çoğu zaman: «Yazıyorsun da eline ne geçiyor?» diyorlar, beni bu-çirkin işten-kurtarmak istercesine. Elime geçmesini istedikleri şey paradır. Kişi, bir işe ancak para karşılığında girişir. Para getirmiyen bir işle uğraşmaksa, enayiliğin daniskasıdır. Ben, gözlerimi bozan, kafamı allak bullak eden bu-verimsiz-işe harcadığım emeğin yarısını, ne yarısı, dörtte birini-istedikleri işe-harcasam, hemen hemen isteklerimin hepsine erişir, gül gibi geçinip gidermişim... Ne söylesem inandıramıyacağımı bildiğimden, «Ben yazıdan bir şey beklemiyorum ki... Siz nasıl çok para kazanmaktan, bol bol içki içmekten, yeni otomobillere kurulup Avrupalara gitmekten hoşlanıyorsanız, ben de yazı yazmaktan hoşlanıyorum. Zevk meselesi bu.» diyor, geçiyorum.

Bunlardan başka bir de; yoksulukların, dengesiz yaşamaktan doğan hırsızlıkların, cinayetlerin doğdukları günden beri tekrarlanıp durduğunu, bunları özel yaşantılarında, işlerinde, düşüncelerinde kişiliğini yitirmiyen bir baskı aracı gibi görüp, siyasi bir gücün ancak bu bozuklukları düzelteceğini ileri sürer, bu konuda onlarla birlik olduğum bâzı tanıdıklarım, «Edebiyat insanları kur-

taracak mı? Bugünkü düzenden daha ileri bir düzene götürecek mi?» sorusunu soruyorlar.

Önce şunu belirteyim: Bugün toplumumuzda ileriye doğru bir atılış, memleket gerçeklerine dünkünden daha göze çarpan bir eğiliş varsa, bu ortamı yaratan güçlerin en başında-övünmek gibi olacak-edebiyat gelmektedir. Hattâ onlara bu düşünceyi benimseten, okudukları şiirler, hikâyeler, romanlardır.

Ama gene de edebiyattan kendi olanaklarının dışında bir şey beklemek doğru mudur?

Edebiyatın, devlet yönetimine giren sorunları yüklendiğini kimse söyliyemez. Böyle bir sav'ı ortaya atmak, atanın kendi toplumunun kuruluşunu bilmediğini, neyin neyle ilişiği olduğu bilincine ulaşamadığını gösterir. Edebiyatın karakterinde yasa koyuculuk yoktur. Ulaştırma, bayındırlık, eğitim işleriyle uğraşmaz, okullar açıp yol yapmaz, işçi-işveren arasındaki ilgileri düzenlemez. Edebiyat özgürlükleri belirliyen, kişilerin ekonomik durumlarına yön veren, anayasa yapan bir kurum değildir. O, yaşanan düzenle çatışan, o düzenin kahredici darbelerini küçük serüveninin her anında duyan ve bu durumdan kurtulmaya çalışan kişilerin çabasını, kurtuluşlarını engelliyen nedenlerin nasıl doğduğunu, ne biçim savaşırsa kendini kurtaracağını, düzenin baskısından gelen bireysel çekişmeleri vererek toplumun portresini çizer. Yalnız çizmekle kalmaz, bu kişileri çağının sorunları üzerinde düşünmeye, çağını benimsemeye ya da karşıkoymaya çağırır. Zaten bu karşıkoyma ya da benimseme edebiyatın uydurduğu bir şey değil, kişilerin varlıklarında taşıdıkları canlı kuvvetlerdir.

Edebiyatın bugünkü durumuyla yeterli olmadığını, edebiyat adına bir takım şarlatanlıkların yutturulduğunu, edebiyatın kendikendini eleştirerek, alanına dolan taklitçileri, bezirgânları, yeteneksizleri kovması gerektiğini, niçin hâlâ bir kişilik kazanamadığını, niçin öteki edebiyatlarla bir düzeye gelemediğini, söyleselerdi, belki de bun-

ların arasından seçeceğimiz bir iki doğrunun üstünde durur, açıklamalara girişir, onlara: Bir toplumun karakteri neyse o toplumda yapılan her şey zorunlu olarak o karaktere uyacaktır, derdik. Yapılan şey, bunun dışına çıkamaz sınırları aşıp. Çıkarsa yaşıyamaz, tek kalır. Tek olan şey de güçsüzdür. Değerini yansıtacak bir ayna, aynadan sıçrıyacak ışıklara koşan gözleri bulamaz kolay kolay derdik. Ama her şeye karşın, koşulların ağırlığına karşıkoyan, toplumun karakterine uymamak için direnen, kendisinin taklitçi olmadığını savunan toplumcu bir edebiyatımız var. Sınırları aştığı için tektir, yalnızdır. Siz bu tek'i tutmak zorundasınız. Çünkü onu tekliğe sürgün eden şey, özündeki devrimciliktir. Bu edebiyatın seslendiği devrimciler çoğalıp alt edilmez bir güç, sesleri bastıran kalın bir ses oluncıya kadar tek kalacak, anlaşılmıyacak, ya da yaşanan düzenin belli köşelerindeki silâhlarla vaylım ateşe tutulacaktır, derdik. Hattâ, öteki edebiyatlarla bir düzeye gelememesinin nedenini de şöyle açıklardık: Bir toplumda en güçlü silâh korkuysa ve bu korku davranışlara, düşüncelere sinip yaşantımıza etken olacak kadar derinleşmişse, onu, girip çıktığımız olayların her aralığında, giysilerimizin biçimlerinde, düşüncelerimizde, sevinçlerimizde, çevremizi kuşatan eşya dünyasında bulacağız. Edebiyatçı böyle bir ortamın içindeyse, onun bulanık sularında çırpınıyorsa, yaratacağı eserin harcında ve yapıyı canlandıracak kişilerin iskeletlerinde gösterecektir bu korkuyu. Herkes bilir ki yeryüzünün en büyük sorunu özgürlüktür. İşte bu özgürlük tam olarak uygulanmadıkça yaşantımızın hiçbir alanında istediğimizi, isteneni yaratacak tek kişi çıkmıyacaktır. Özgürlük olmadığı için de, bağımsız çalışmaya elverişli bir yapısı olan kafalarımızı ister istemez bizi dışardan yöneten baskıların altında tutuyor, yaratıcılığımızı önlüyoruz. Ceza maddelerinin sıraladığı suçların gölgesi altında bir beyin makinesi ne kadar güçlü olursa olsun, ne kadar yürekli ve verilecek cezaların karşısında vurdumduymazca davranırsa davransın-çünkü onun tek işi amacına ulaştığını görmektir-gene de bizi doyuran, bizi doyuracak olan verimli bir yaratıcılığa

geçemez. Çünkü onun, gölgeye, toza, baskıya ve daha bir takım kendinin dışındaki yabancı organların etki gücü taşıyan öğelerine tahammülü yoktur. O, özgürce ortaya koyduğu ürününün bağıra çağıra satılmasını, sesler, tezgâhlar bozuk ta olsa birisinin araya girerek bu düzeni sarsmasını istemez.

Ama onlar sorunu böyle koymayıp, «Edebiyat insanları yoksulluktan kurtaracak mı? Bugünkü düzenden daha ileri bir düzene götürecek mi?» derlerse, benim karşılığım şu olacaktır :

İnsanları siz kurtaracak, edebiyatçılar da onların hikâyelerini yazacaktır.

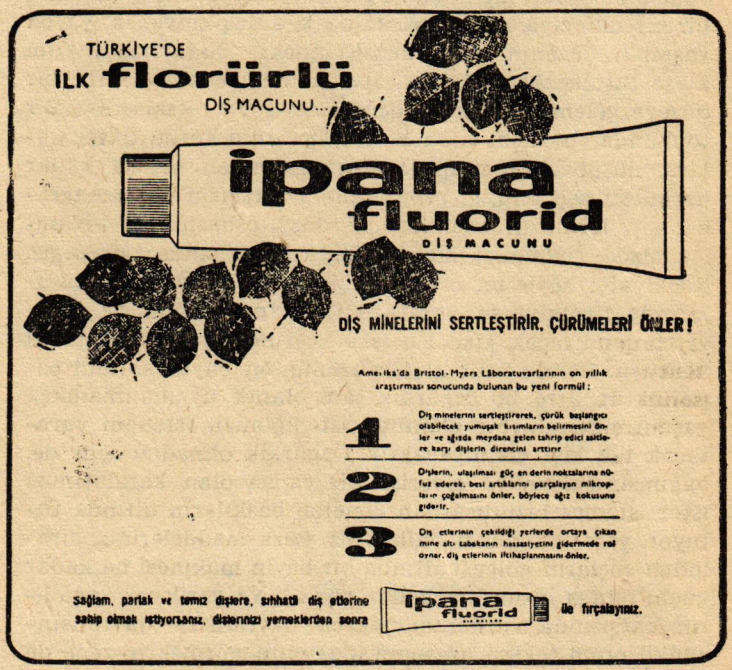

YENU : 42, Radar Reklâm : 272

ODYSSEIA

Azra Erhat ile A. Kadir Homeros'un İlyada'sından sonra Odysseia'nın çevirisine başlamışlardır. Aşağıda Odysseia'nın birinci bölümünden üç parça veriyoruz: Destanın başlangıcı Musa'ya seslenişten sonra tanrılar Olympos'ta toplanır, Athena'yı Odysseus'un oğlu Telemakhos'a göndermeye karar verirler. Telemakhos İthake adasında yıllardır sıkıntı içinde yaşamakta, çünkü Akha yiğitlerinin hepsi Troyadan döndüğü halde, Odysseus evine gelmemiştir daha. Karısı Penelope'ye talip çıkan bir sürü kişioğlu sarayı doldurmaktadır. Tanrıça Athena ihtiyar Mentes'in kılığına girip Telemakhos'a görünür, babasını aramak için yola çıkmasını söyler. Telemakhos kararını verdikten sonra taliplilerin şölenine karışır.

Ey tanrıça, o akıllı, acar adamı anlat bana.
Kutsal Troya'yı yerle bir etmişti hani,
sonra sürünmüş durmuştu ordan orya,
bir sürü yerler görmüştü, bir sürü insan,
törelerini bellemişti oraların, varmıştı özüne,
kurtarayım derken kendi canını,
yoldaşlarına dönüş yolunu açayım derken,
kalmamıştı denizlerde çekmedik acı.
Gene de kurtaramadı onları, gitti bunca emek,
enayilikleri yüzünden hepsi yok oldu,
yukarlardaki Helios'un sığırlarını yemiş, budalalar,
tanrı da dinler mi, kapar dönüş yolunu.
Zeus'un kızı, tanrıça, başka bir yerinden, anlat bize...

Athene ayaklarına güzel sandallarını bağladı,
bu tanrısal altın sandalları giyince o,
rüzgârlarla bir olur, uçardı sular üstünde,
uçsuz bucaksız topraklar üstünde uçardı.
Sivri temreni tunçtan sağlam kargısını aldı eline,
ağır, iri, sağlam kargısını,
öfkelendi mi yiğit sıraları onunla kırar geçerdi,
en üstün güclü tanrının kızıydı o.
Bir fırlayışta indi Olympos'un doruklarından,
tunç kargısı elinde, İthake'ye vardı,
buldu Odysseus'un evini, durdu avlu kapısı eşiğinde,
girmişti Taphos'luların önderi Mentes'in kılığına,
azgın taliplileri gördü orda, avluda,
tavla oynayıp gönül eğlendiriyorlardı,
kestikleri sığırların postlarına oturmuştu hepsi.
Dönüp duruyordu çevrelerinde bir sürü uşak,
kimisi suyla şarabı karıştırıyordu küpte,
kimi de çok delikli süngerle masaları siliyordu,
et koyuyorlardı önlerine bol bol.
Tanrıçayı en önce tanrıya denk Telemakhos gördü,
talipliler arasında oturuyordu, yüreği tasalı,
soylu babası tütüyordu gözünde,
gelecek miydi, onları kapıdışarı edecek miydi,
dağıtacak mıydı çil yavrusu gibi, alacak mıydı öcünü,
bütün malını mülkünü geçirecek miydi eline?
Bunları geçirirken aklından, görmüştü Athene'yi,
dosdoğru avlu kapısına yürüdü,
çok kalamazdı avlu kapısında bir konuk,
durdu yanında, tuttu sağ elini, kargısını aldı,
kanadlı sözlerle seslendi ona :
«Selâm sana, konuğum, hoş geldin evimize,
sonra sürünmüş durmuştu ordan oraya,

Böyle dedi, yol gösterdi, Athene de girdi arkasından,
Telemakhos dayadı kargıyı büyük bir taş direğe,
cilâlı bir kargı dolabı vardı taşın içinde,
dolapta bir sürü kargısı vardı sabırlı Odysseus'un.
Götürdü Athene'yi bir tahta oturttu,

işlemeli güzel bir keten örtü serilmişti üstüne,
altında tokmak vardı ayakları dayamak için,
kendi de alacalı bir iskemleye oturdu yanında,
taliplilerden epeyce uzakta oturmuştular,
yanyana otursaydılar o taşkın adamlarla,
konuk belki bunalır, tadını çıkaramazdı şölenin,
babasiyle ilgili şeyler de konuşulamazdı.
Su döktü bir uşak güzel bir altın ibrikten,
yıkandılar gümüş bir leğen üstünde,
bir cilâlı masa açtı yanlarına,
saygıdeğer kâhya kadın ekmeği getirdi kodu,
sonra yemekler getirdi dağıttı çok çok.
Sofracıbaşı tabaklar taşıdı önlerine,
tabaklar türlü türlü etlerle doluydu.
Altın taslar kodu tabakların yanıbaşına,
bir uşak doldurdu tasları şarapla, gide gele.
Derken bir sürü açıkgöz talipli girdi içeriye,
gelip tahtlara, iskemlelere sırayla oturdular,
kendi uşakları su döktüler ellerine,
hizmetçi kadınlar da ekmek yığdılar sepet sepet,
delikanlılar içkiyle doldurdular küpleri.
Bol yemeklere hepsi uzattılar ellerini.
Yenilip içilince doyasıya.
başka istekler uyandı yüreklerinde,
çalgıyla, oyunla şölen tam olsundu.
Uşak, çok güzel bir çalgı verdi Phemios'un eline,
bu ozana düşmüştü taliplilere türkü söylemek,
dokundu tellere, bir türkü tutturdu...

Gök gözlü Athene böyle dedi, gitti,
uçtu bir kuş gibi, gözden ırak oldu,
güven, atılganlık komuştu Telemakhos'un yüreğine,
daha çok düşünmeye başladı babasını,
Telemakhos dalar dalmaz sarsıldı birdenbire:
Tanrı olduğunu anlamıştı bu gelenin:
Taliplerin yanına gitti osaat.
Türkü çağırıp duruyordu ünlü ozan,
sessiz sedasız oturmuş dinliyordu onlar da,

ozan söylüyordu Akhaların acıklı dönüşünü,
Pallas Athene, Troya dönüşü belâlar yağdırmıştı başlarına,
İkarios'un kızı akıllı Penelopeia dinliyordu üst katta,
tanrıdan gelme sözler işliyordu yüreğine.
Aşağı indi evinin yüksek basamaklarından,
tek başına değildi, iki hizmetçisi ardından geliyordu.
Tanrısal kadın durdu taliplilerin karşısında,
erkeklere ayrılan odanın eşiğinde tam,
örttü yanaklarını pırıl pırıl yaşmağıyla,
bir hizmetçi bir yanındaydı, bir hizmetçi bir yanında.
Penelopeia seslendi ağlıya ağlıya tanrısal ozana :
«Nice türküler bilirsin, Phemios, açar insanın içini,
nice masallar bilirsin, ozanların dile getirdiği,
anlatıver şimdi bir tanesini bunların,
şunlar da içsinler şaraplarını ses çıkarmadan,
yürek yakan bu acı türküyü bırak,
parça parça eder yüreğimi göğsümde bu türkü,
dayanılmaz bir yas çökmüştür üstüme,
o güzel yüzü getiririm gözümün önüne durmadan,
Hellas'ta ta Argos'a dek ünü yaygın kocamı.»

Akıllı Telemakhos döndü ona, dedi ki:
«Sadık ozanımıza ne kızarsın, anacağım,
nasıl isterse bırak öyle eğlendirsin bizi,
bu işde Zeus suçlu olsa gerek, ozanlar değil,
alın teri dökenlere Zeus verir kader payını.
Ozana darılmamalı, dile getirdi diye Danaoların kaderini.
Kulak verenler bakar ki türküde yepyeni bir konu var,
severler türküyü, canla başla dinlemiye koyulurlar.
Sen de zorla yüreğini, onu dinle,
Bir Odysseus değil ki dönüş gününü yitiren,
daha birçok yiğit öldü Troya'da.
Hadi evine git, bak işine gücüne,
git dokuma tezgâhına, ipliğine bak,
buyur hizmetçilerine, işe göz kulak olsunlar,
konuşmak erkeklere vergi, en başta bana,
benim bu evin tek efendisi.»

Penelopeia şaşkın şaşkın döndü kendi katına,
oğlunun akıllıca sözü yüreğine işlemişti.
Hizmetçi kadınlarla yukarıya çıkar çıkmaz oturdu.
başladı Odysseus'a, sevgili kocasına, doya doya ağlamıya,
Athene göz kapaklarına uyku döküncüye dek ağladı.
Geceyle örtülü sarayda talipliler bağırıp çağırıyordular,
hepsi can atıyordu o kadınla yatağa uzanmaya.
Telemakhos aralarında söz aldı, dedi ki:
«İleri gidersiniz, ey anamın taliplileri,
bırakın çıkaralım şölenin tadını, bağıracak ne var öyle,
bir usta ozanın türküsüne verelim kendimizi,
baksanıza, sesi tıpkı tanrı sesi.
Sabahleyin alanda toplanalım hepimiz,
bir şey diyeceğim size orda açıkça.
Burdan gidin, diyeceğim, başka yerde kurun sofranızı.
Yiyin kendi paranızı, çağırın birbirinizi şölene.
Ama derseniz daha kolay bizce, daha çıkarlı,
yiyip tüketmek tek bir adamın varını yoğunu,
yolun onu istediğiniz gibi, yolun,
hep varolan tanrıları tanık tutarım ben de,
bir gün Zeus elbet ödetir size bunu,
topunuz zıbarır gidersiniz bu sarayın içinde,
o zaman çıkmaz öcünüzü alacak bir tek kişi.»

Telemakhos böyle dedi, hepsi dudak ısırdı,
Şaştılar, nasıl da yiğitçe konuşmuştu.
Karşılık verdi ona Antinoos, Eupeites'in oğlu:
«Ne o, Telemakhos, amma da savurdun ha,
tanrılar öğretmiş sana bunu, besbelli.
Kıral soyundansın ama, dilerim Kronosoğlu gene de,
denizle çevrili İthake'de kral yapmasın seni.»

Akıllı Telemakhos buna karşı dedi ki :
«Kızacaksın ama, Antinoos, demeden edemem.
krallığı armağan ederse Zeus bana, alırım.
Ne dersin, çok kötü bir armağan mı bu?
Kırallık öyle kötü bir şey olmasa gerek.
Kıral oldun mu değerin artar, zenginlik yağar evine.

Ama kıral olabilecek daha bir sürü Akhalı var,
genci var, yaşlısı var denizle çevirili İthake'de,
Odysseus öldüyse kıral olsun onlardan biri,
ben olacağım kendi evimin, uşaklarımın efendisi,
tanrısal Odysseus'tan kaldı onlar bana.»
Karşılık verdi ona Eurymakhos, Polybos'un oğlu :
«İthake'de Akhalardan kimin kıral olacağını
tanrılar bilir, Telemakhos, tanrılar bilir,
senin olsun nen varsa, senin olsun bu saray,
alnını karışlarım senin malını zorla alacak adamın,
İthake'de insanlar, halk yaşadıkça.
Ama bilmeliyim, dostum, kimdi bu yabancı?
Hangi topraktan olmakla övünür?
Nerde soyu sopu, baba toprağı nerde ?
Sana babandan iyi bir haber mi getirdi,
yoksa kendi işi için mi gelmiş buraya?
Ne de çabuk kalktı gitti, anlamadım,
öyle sıradan bir adam değildi o.»

Akıllı Telemakhos karşılık verdi, dedi ki:
«Eurymakhos, artık babamdan umut yok,
inanmam hiçbir habere bundan böyle,
tanrı sözcüsüne bile kulak asmam,
çağırsın onu anam, sorsun isterse.
Bu yabancı Taphos'lu bir baba dostu,
övünür yiğit Ankhialos'un oğlu Mentes olmakla,
kıralıdır kürek sever Taphos'luların.»

Telemakhos böyle dedi ama
sezmişti yüreğinde onun bir tanrı olduğunu.
Talipliler döndüler gene oyuna, yürek avutan türküye,
akşama dek eğlendiler doya doya.
Bu ara kara gece geldi çöktü.
Her biri gitti kendi odasına, yatmaya.
Telemakhos'un bir odası vardı güzel avluda,
yüksek bir yapıydı, uzakta tek başına.
Telemakhos gidiyordu yatmaya, düşüne düşüne,
Eurykleia, Peisenoroğlu Ops'un kızı,

çevresinde onun dört döne döne,
çırağılar tuttu yoluna pırıl pırıl.
Onu Laertes kendi parasıyla satın almıştı ta eskiden,
körpecik bir kızken almıştı yirmi sığır pahasına,
sayardı onu sarayında asıl karısı gibi,
ama yatağına almamıştı bir kere olsun,
ödü kopuyordu karısının öfkesinden.
İşte bu Eurykleia'ydı çırağıyı tutan,
Telemakhos'u en çok seven oydu,
bebekken dadılığa başlamıştı Telemakhos'a,
bakmıştı ta çocukluğundan kocaman oluncaya dek.
Ustaca yapılmış kapıyı açtı Eurykleia,
Telemakhos oturdu yatağın üstüne,
çıkardı yumuşak gömleğini, verdi hamarat kadına.
O da düzeltip katladı gömleği,
astı oymalı döşeğin yanındaki askıya,
sonra çıktı odadan dışarı,
kapıyı tutup çekti gümüş halkasından,
sürgünün kayışı çekilince kapı kapandı.
Telemakhos, ince yün örtüsü altında bütün gece
düşündü Athene'nin salık verdiği yolculuğu.

GEVEN SABAHLARI

M. Başaran

Sabahlar, demir pençeler gibi omuzlarımızdan kavrayıp uykulardan düşlerden söküyordu bizi... Ağır küfürler, bağırtılarla ot yataklarımızdan fırlıyorduk. Pantolonunu ayağına takabilen takıyor, takamıyn dışarda giymeye çalışıyordu üst yanını... Uyuşukluk etmeğe ağır davranmağa gelmiyordu hiç. Başımızdakilerin şakası yoktu... Bir an boş kalmamız büyük felâket olacakmış gibi davranılıyor, itile kakıla şaşkına dönüyorduk. Gecenin biraraya getirip birleştirdiği organlarımız bizim olmaktan çıkıyordu... Tekrar birden sorulsa adını söyliyemiyecekler çıkardı içimizden.

Günün ilk işi yarım saat, bir saat ötelerden sırtla geven getirmekti... Ancak ondan sonra bulgur çorbasının başına çökebilirdik... Kırların o garip yüküyle uyuşan sırtlarımız gayrı her şeye katlanabilirdi. Otuz kırk santim boyunda bir top dikendi geven.. Duyduğumuza göre kireç yakılıyordu onunla... Yüzlerce kişinin beş-altı günlük çabası bir ocağa yetiyordu ancak... Ekonomik değildi, ziyanlıktı ama onun orasına bizim görmediğimiz, bilmediğimiz kimseler karışırdı... Bizim bildiğimiz sabahlarımızın gevenli olduğuydu... Gevenli sabahlar... Şimdi bile onları kocaman bir kirpi gibi sırtımda duyuyorum. Vücudumun her yanında iğne uçları gezdirilmiş gibi oluyor...

O sabah, yüzüne bir avuç su çalabilen çalmış, çalamıyan gözünün çapağı ile geçmişti yerine... İki derslik dolduracak kadar vardık. Ellerimizde birer kulaç çarık ipi, ya da ot balyalarından aşırılmış tel, soluğumuzu tuta tu-

ta bekliyorduk... Karayağız geldi. (Bizi gevene götürenlerin en sertine bu adı biz vermiştik) Yaylana yaylana yürüyordu. Yüzü asık, bakışları kurşun gibiydi... Çarpacak birini arıyordu sanki... Donmuştuk. Herbirimizi tepeden tırnağa süze süze etrafımızı dolandı. Bize bin yıl kadar gelen bir susmadan sonra :

— Yallah!. dedi. Çalımlı bir sıçrayışla atına bindi...

Yürüdük. Karayağızın bakışlarından kurtulmanın sevinci vardı adımlarımızda.. Pirenlik kırı dümdüzdü. Ta ıraklarda, tepelerin eteğinde köyler vardı. Kimi zaman horoz seslerini, köpek havlamalarını duyacak kadar sokulduğumuz olurdu oralara. İçimiz depreşir; durgun, tatsız günlerimizi dayanılmaz esintilerle doldururdu bu olay... Evliler, bekârlar, nişanlılar ayrı coşar günlerce ahlar, oflar doldururdu barındığımız samanlığı... Bir keresinde de Mecidiye'nin içinden geçmiştik: evlerin, çeşmelerin, insanların yanından... kapı aralarından, avlu diplerinden bakışan kadınlar, çocuklar görmek, sılanın havasını içimizde duymak büsbütün başımızı döndürmüştü...

Atlı, hayvanının böğürlerine dokunup arayı açtı. Korkunun geçtiğini sanıp usul usul başını dışarı çıkaran kaplumbağalar gibi bizimkiler de seslerini çıkardılar: Gene Mecidiye'den geçsek... Gene Mecidiyeden geçsek... Topluluktaki donu çözen bir fısıltı oldu bu... İstekler ateşlenmiş, hayaller işlemeğe başlamıştı. Pazar günleri bir yolunu bulup, ya da her türlü cezayı göze alıp oraya kaçan, hattâ malakan kızlariyle ahbaplık kurduklarını iddia edenler, ballandıra ballandıra maceralarını anlatıyorlardı.... Çoğu uydurma da olsa, zevkle dinliyordu millet. Görülmedik güzellikte kızlardı bu malakan kızları... Konuşkandılar, serbesttiler, çok hoşlanıyorlardı bizimkilerden... Anaları babaları anlayışlı insanlardı, garibe arka oluyor halden anlıyorlardı... Kıskançlık diye birşey yoktu onlarda... İstediğin eve girebilir, yer içer kızlariyle ahbaplık edebilirdin... Hâsılı yanıbaşımızda bir dünya cennetiydi Mecidiye.. Ah tekrar Mecidiyeden geçseydik!...

Karayağız, Debleke yoluna sapınca yüzler karardı, sesler söndü. Necikti o... Malakan kızlarını görmemizi is-

ter miydi hiç... Toprağın üstünde boş ayak sesleri kaldı tekrar... Yamaçlarda sürülmüş tarlalar kararıyordu. Kırlar derin bir sessizlik içindeydi... Bize acıyarak bakan iki eşekli geçti yanımızdan... «Biz de şimdi köyümüzde olsaydık!...» dedi biri.. Hepimizin içinde yankılar uyandırdı bu söz. «Köyümüzde olsaydık!...» Özgür olsaydık, başımıza türlü işler gelmeseydi, şu Karayağızın suratını görmeseydik demekti bu... Mecidiye, Malakan kızları filân bahaneydi, bütün isteğimiz buydu aslında... Köyümüzde olsaydık anamızın, ya da karımızın pişirdiği tarhana çorbasını içer, çarıkları ayağımıza çeker tarlaya giderdik... Yüzüstü kalan, bizi bekliyen işlerimiz vardı oralarda.. Topraktan yükselen yakıcı bir koku gibi burnumuzun kemiğini sızlatıyordu özlem...

Anlaşılmaz yolculuğum başlıyalı bir yıl olmuştu.. Bir ömür kadar süren üç yüz altmış beş gün... Çaresiz bir derde katlanır gibi yaşıyordum. Dayalı döşeli bir salonda yüzümüze adlı listeyi okuyan zatın sözünü ettiği «Yanlışlığı» düzeltme uğruna giriştiğim çabalar (koşulların elverişliliği oranında) bir sonuç vermemişti... Arada bir sevdiklerimden gelen mektuplarla avunuyor, günleri tüketmeğe çalışıyordum.. Çevremdekiler özel durumu düşünerek anlayışla davranıyordu az çok... Gene de uzun bir karabasanın bir parçasıydı her günüm. «Köyümüzde olsaydık» isteği, arkadaşlarımınkinden çok farklı bir yarayı kanatıyordu bende... On dört yıllık emeğimin sonuçları görünmez bir gücün hışmıyla yakılmıştı, bir yıldır onun soğuyan külleri içindeydim... Buradan kurtulunca elimde ne kalacağını bilmiyordum.. Arkadaşlar «ah!» dedikçe dizlerimin bağı çözülüyordu benim de...

Yanındakilerin basılmalarına dayanamıyan İnegöllü Remzi hafiften türküye başladı :

Yeter bu ayrılıık canıma yeteeeer!...

.....

Issız toprağın üstünde yükselen müthiş bir «yeterdi» bu, hepimizin yüreğinden oyula oyula geliyordu... Tüm sıcaklığı, dokunaklılığıyla özlediklerimize, topluma, bizi burada tutanlara ulaşmak istiyordu sanki...

Remzi bize göre dünyanın en güzel sesiyle devam ediyordu.

..... bu hasretlik.....

Hey Tanrım! Neler yoktu ki bu türküde... Sevgi, yalvarma, başkaldırış... Gemici fenerinin isli ışığı altında iç çekmeler, bunaltılarla geçen o uzun, o soğuk kış geceleri... İnsanı yokluklar, hiçliklerle, gözgöze getiren amansız yalnızlık... Aylarca bekleyişten sonra bir akşam en sevilenden bir mektup almanın heyecanı... Ya da bütün mektuplar dağıldıktan sonra bir köşede kalakalmanın hüznü... İçimizde tortulanan tortulanan tortulanan öfkeler, hınçlar, nefretler... Gecenin en ıssız saatlerinde bir katır çulu altında dökülen gözyaşları... Umutlar, bekleyişler. Hepsi hepsi bu türküde akıp gidiyordu işte... Bizi söylüyordu o,. Bitmesini istemiyorduk... Karayağızı da, gevenleri de unutmuştuk...

Karayağız, atının dizginlerini kasmış olduğu yerde dönüyordu :

— Kes ulan, kes şu zırıltıyı!. diye gürledi. Mendebur herifler, karı gibi adamlarsınız. İlk fırsatta gevşeyiveriyorsunuz... Hadi bakalım, iş başı!.

Sessizce geniş alana dağıldık... Oradan oraya koşuyor, eğilip doğruluyorduk. Ellerimizle sökmek zorundaydık gevenleri, yükü hazırlamakta geri kalmamak gerekti. Başımızı kaldırmadan çalışıyorduk. Türkünün etkisi altındaydım hâlâ.. «Yeter bu ayrılıık...» diyordu boyuna içimde bir ses. Azçok durumuma alışmıştım ama gene de... Ne kadar da bizim Uluağaç yönlerine benziyordu şu Pirenlik kırı... Koşup önümdeki çatağa saklansam, çocukluk arkadaşım Çil Mehmetin bana seslendiğini duyuverecektim sanki... İkinci sınıfta mıydık ne o zaman... Kurucuk toplamağa giderdik Uluağaç çatağına.. Tıpkı böyle kıyısını köşesini dolanırdık kırın. Yüklerimize yaslanır kumlu bayırda dinlenirdik dönerken... Aşağılarda çukurun içindeydi köyümüz; sap damlı alçacık evler. Mavi mavi tüten bir iki baca. Sonra, sonra insana dünyanın bittiğini sandıran bir ıssızlık... Belirsiz istekler uç verirdi bizde. Köye bakar bakar :

«Büyüyünce zabit olacam ben derdi, Çil Mehmet, köylülük zor... Mekteplere gidip zabit olacam... Parlak düğmeli urbalarımı geyip buraya geldim mi, Kolibalıktaki onbaşı bile selâm verecek bana... Zangır zangır titreyecek karşımda» «Gel buraya ulan, deycem ona, neye dövdün sen benim babamı?.» Durup kalıyordu burada... Onbaşı zabitten korkar mıydı acaba?...

«Bana bakın hey!... Dikilip durmayın öyle sütçü beygiri gibi... Başlarım şimdi sülalenizden...»

Tuhaf adamdı şu Karayağız.. Bağırmadan, küfretmeden duramıyordu hiç. Sabah karanlığında tepemize dikiliyor, akşamlara kadar kırıp geçiriyordu ortalığı... Dolma tüfek gibi soğuk biriydi.. Kızmadığı kimse var mıydı dünyada acaba? Sürekli bir gerginlik içindeydi. Iki kişi yanyana gelse aleyhinde birşey konuşacaklar sanıyor ateş edercesine haykırıyordu. Yaşamanın kuruluğu, kısırlığı mı böyle etmişti onu kimbilir. Şerrinden korkmıyan yoktu... Anlaşılır şey değildi... Sesi duyulunca telâş arttı. İçimdeki türkü susmuş, kafamdaki çil Mehmet silinmişti. Boyuna gevenlere saldırıyordum ben de. Kurumuş çıtır çıtır olmuştu gevenler, köpek gibi dalıyorlardı ellerimi...

Yüküm tamam olunca sıkıca bağladım. Garip bir hayvana benziyen bu dikenli kabartıyı seyre koyuldum sonra... Tanrılar Sysiphos'a bir kayayı dağın doğruğuna çıkarma cezası vermişler.. Her gün aynı anlamsız işi tekrarlamak gerçekten müthiş bir ceza... Tanrıların böyle bir işkenceden ne kazandıklarını anlıyamıyordum. İşte aylardır aynı durumdaydık biz de... Her sabah taşıdığımız gevenleri doymak bilmez bir canavar yutuyor, işe koyuluyorduk yeniden... Çizen, kanatan, dikenli geven sabahları sürüp gidiyordu...

Herkes yükünü alıp sıraya geçmişti. Canı burnundaydı milletin. Karayağıza fırsat vermemek için her zamankinden daha büyük yapılmıştı yükler.. Karayağız tekmeliye tekmeliye kontrol etti herbirini... Alt uca vardığı halde «Az almışsın» diye yüklenebileceği birini bulamamıştı. Bir zevkten mahrum edilmiş gibi burnundan solu-

yor, kararsız kararsız gidip geliyordu... Birden sıranın on adım önüne çıktı :

«Hadi bakalım koca eşşekler, sırtlanın! diye haykırdı.. Gözlerinde yabansı bir parıltı vardı. Yüzlerimizi inceliyordu.

Yüklerimizi sırtımıza alıp doğrulurken ikinci bir patlama duyduk :

«Bana bak hey!. Ağzından girer burnundan çıkarım ha!. Ne o bakış yâni itoğlu it, küfür mü ediyorsun bana?...

Sahiden biri yüzünü asmış, bakışını değiştirmiş miydi acaba, yoksa bahane miydi? Anlamağa kalmadan hışımla karşıma dikildi, bütün gücüyle elini savurdu...

Dünya fır etti etrafımda döndü bir.. Pirenlik kırı bütün gevenleriyle üstüme yıkılmıştı sanki.. Burnum kanıyordu...

Karayağız, isterik bir zevkle yüksek sesle gülüyordu...

MAVİ YOLCULUK

Musa Baran

Adı güzel, kendi güzel, rengi öylesine gök mavisi bir kitap. Burcu burcu deniz, yosun, çıpura kokuyor sayfaların arasında. Baştan sonuna kadar tatlılardan tatlı. Kitabın tatlısı, acısı aranmaz ki!... Deyipte yan çelmeyin sakın. Bilimce neler var görseniz içinde. Tarih, mitoloji, arkeoloji, felsefe, deniz bilgisi, dil bilgisi, her şey var. Turizm de var elbette. Tüm bunların üstünde ne var biliyormusunuz? Yüz yıllardan beri süre gelen haksız bir görüşün, ya da kıskanç bir cabanın yapyanlış belleklerine karşı hakca, bilimce savunma, gerçeği ortaya seriveriş...

Dahası da var: Öylesine tatlı dili var ki yazarın, tıpki atamın dili, bacımın dili, Anadolumuzun has dili.

Bir taşla çook kuş vurmuş yazar. Herşeyden önce dobdolu gönlümce kendilerini kutlamalıyım. Gönül severse neler yaratabiliyor insanlar?...

«Deniz bilir denizlerin derinliğini» Böyle başlıyor işte kitap. Başlar başlamaz öyle bir derinlere dalıveriyor ki kişi, boşlukta kalıvermişce. Usuldan usul gözleri düşüyor okurun ikinci satıra «Daha yirmi dört saat olmadı mavi yolculuktan döneli.» diyor yazar. Yaşanmış hayat, besbelli.

Lise öğrencisi olduğum yıllardan beri duyarım: hem de özenirim yazarken, konuşurken-başlamanın ne kadar önemli olduğunu. Nicelerini gördüm, ama böylesine boşlukta savrulmadım. Zaman denen o boşluğun ortasında bin yılları böylesine inip çıkmadım. Bakın, iki bin beş yüz yıl önceki Kolophonlu Xenephon'u dinleyin: geçti benim kaygımı, oradan oraya atan yılların sayısı.» Görülü-

yor ki, her ikisi de söze asıl önemli olan ne ise onunla başlıyorlar. Biri azlığı, öteki çokluğu belirtiyor ama, sözün asıl kudretini başa alışları ilginç. 2500 yılın ötelerinde bir filozof biliyorsunuz, hani dinlemişce; yirminci yüzyılda onun kadar tatlı konuşan, hem de gerçek konuşan biri çıkıveriyor karşınıza. Gel de, denizlerin derinliğini düşünüp dururken irkilme. Boşlukta iniverip çıkışım bundan ötürü işte. Yazarın ettiğine siz etki deyin, özenme deyin, ne derseniz deyin. Ben bin yılları yaşamış diyeceğim. Yaşamış da almış kalemi, sözünü etmeye durmuş. Daha başlar başlamaz anlaşılıyor bu. Hani romanların hayal dolu havası, ideal kahramanları, klasikleşmiş olayları yok sayfalarda. Hepsi gerçek. Öyle bir gerçeğe dokunmuş ki yazar. 73 üncü sayfada, uygarlığın ilk yeri, kültürün ilk filizleri Anadoludaydı, tüm kaynaklar Anadoludan fışkırmıştır diyor. Oysa bunu dünya şimdiye kadar Atina biliyordu. Bilimcilerin bile saplandığı bu yanlış bellek çözülmelidir, aydınlanmalıdır gayrı diyor yazar. Sonra bu deyiş öyle kupkuru değil. Örnekler veriyor, daha başka bilimcilerin düşüncelerini, sözlerini de ekliyor.

Bir yerinde de diyor ki, «O harıl harıl değişen renkler, o çıtırtı, o uğultu en canlı var oluşun, en hızlı yok oluşun tâ kendisidir.» Isınmak için çalı-çırpı yakan mavi yolcuların harlayan ateşinde var oluş, yok oluş felsefesine dalıveriyor yazar. Tüm Hellen uygarlığının içinden geçiyor, onu konu edinmeyen eski şairlere çatıyor, sonra da ateşe tapan ilk çağ insanına hak veriyor. Ateşe tapılır doğrusu gibilerde. Öyle dostum, kişi üşüdükçe ateşe, yandıkça da soğuk sulara tapar...

Mavi yolcular olanca gezilerinde doğanın sere serpe önlerine döktüğü güzellikler içinde dolaşmışlar, belli. Ama, «O akşam tek başıma Tepe köye çıktım, güneşin batışını görmeye.» diyor da yazar, Oysa batan güne bakıp da, şair damarları ılımayan kişi yok bilirim ben. Yazar böyle, romantik deyiveriyim gayrı, hiç sevmem bu sözü ama, yine öyle demek düşüyor işte ondan kaçınmış nedense. Yapıtının o yönünü hep başkalarına bırakmış.

«Deli eder insanı bu dünya

Bu gece, bu yıldızlar, bu koku.»
Diyen Orhan Veliyi yanına yardak almış. Kendisi «Deniz mavi mavi yanıyordu... demiyor da, Balıkcıya söyletiyor bu sözü. Başkalarına da söyletiyor böylelerini. Neden bilmem ki?

Başlarken daha ilk sayfada seven insan neler yapmaz demiştim. Her şeyden önce sevmesini bilmeli insanoğlu demek istemiştim daha doğrusu. Bilgi yüklü katar katar dizili satırların en sonunda onu buldum. Kişi böyle içinden geçeni buluverirse bir başka türlü hoş oluyor. Gönül biraz daha yaklaşıyor amaca.

Öyle, sevmeli dostlar, sevmeli...

Yazar Azra Erhat, Kitabın adı Mavi Yolculuk, Çan yayınlarından, 1962 yılında İstanbulda basılmış. 4 lira, sudan ucuz. İki bölüm. Biri Kuşadasından Gökovaya, Bodrum kıyılarında gezi, sonra yine Kuşadasına, öteki Troya açıklarında, Kazdağında gezileri anlatıyor. Birinci bölüm 12, ikinci bölüm de 9 öykü olmuş. Hepsi 139 sayfa.

Yazarı tanımam, ama bir kere daha kutlarım tüm gönlümce.

SAROS

Özcan Yalım

Ayışığında dağlar büyür, devleşir. Ağaçlar, kayalar büyür. Yollar uzar yürüdükçe. Otların, çiçeklerin kokuları artar. Sessizlik yücelir, dağları kaplar. Ayışığında Saros kalkar yanına gelir, öyle ki serinliği kaplar içini... Bir türkü tuttursan ya, kolay değil; sesin yükselecek dağı taşı tutacak sanırsın. Bir tavşan hoplar kaçar yolundan. Yol uzar, uzar. Zaman durur.

Saros'a bakan yamaçların tozlu bir keçi yolunda yürüyorum. Ayışığı gölgemi önüme düşürüyor. Rüzgâr kısa aralıklarla terli bedenimi ürpertip geçiyor. Hiç bir yere gitmiyorum. Hırslı hırslı yürüyorum yalnız. Yürüyorum. Başımın içinde Saros'un çılgınlığı döneniyor.

Oral, Celâl, Uğur karşı tepede oturmuş içiyorlardır. Julia belli belirsizdir şimdi gözlerinde. Şiirler okuyorlardır ya, Julia'sız şiirlerdir çoğu... Julia'ya bir kadeh yaklaşmışlardır. Oral kadehimi ayırmıştır. Celâl son şişenin dibindeki iki parmak rakıyı benim için saklamıştır. Uğur eğer sızmadıysa bir avuç leblebiyi ceketinin cebine koymuştur, benim için...

Ben Julia'sız şiirlerden kaçıyorum. Ter içindeyim, yorgunum. Çalılar bacaklarımı sıyırmış, tenim yanıyor. Bir adım daha atsam Saros'a düşecek gibiyim. Julia'nın gözlerine düşecek gibiyim. Julia'nın gözlerini bir kez ayışığında görmüştüm. Pırıl pırıldı, ıslaktı. Hem Saros'a hem dağlara benziyordu...

Oral türküsünü tutturmuştur. Celâl türküsünü tutturmuştur. Uğur türküsünü tutturmuştur. Bu kaç tane Julia böyle? Dağlar kime eğiliyorlar böyle? Kadehlerinde güller dolu...

Julia Saros'da bir yol açıyor. Yürüyüp geçiyor çılgınlığım. Oral kadehimi dolduruyor. Saros'u içiyorum. Bir yamaca tırmanır gibi şiirler okuyoruz. Tavşanlar şimdi kan içinde, masamızın altında yatıyorlar. Tüm Saros yaratıkları kan içinde. Julia kan içinde. Dağlar küçülüyor. Dağlar küçülüyor, biz büyüyoruz. Alabildiğine büyüyoruz...

Saros yalnız geceleri Saros'dur.

SEVGİLİ ÇAKIL TAŞLARI

Nursen Karas

Avucumdaki küçük çakılları bir o yana bir bu yana deviriyordum. Kıyıda güneşlenirken doyamadığım tek eğlencemdi bu. Her günün çakıltaşları başka başka oluyordu. Eflâtuna bakanları, yeşilimsi, saydam beyaz, inadına kara.. Tıpkı oyuncak dürbünlerdeki renkli cam parçalarının geometrik biçimler verişi gibi, güzel çakıltaşlarım her kez ayrı bir biçim, ayrı pano çekiciliği kazanıyorlardı. Arada, yassı, çoğu üçgenleşmiş kiremit parçacıklarına da vuruluyordum. Kalp şeklinde aşınmışlarını da bulmuştum kiremitlerin.

Birden içimden, bu çakıltaşlarını hergün basılıp çiğnenmekten kurtarıp en güzel bir yere taşımak geliverdi. Benim en güzel yerim? Olsa olsa, yazımı basan derginin sayfaları. Sevgili çakıltaşlarımı da alırlarmı ki o sayfalara? «Bakın» desem, «Bunlar benim en sevgili şeylerim; bırakın bir kez, bir kezcik en sevgili şeylerimi en sevdiğim yerde göreyim» «Bakın bakın nasıl yakışıyorlar satırlara; kelimelerden daha mı az anlamlılar?» «Kalp biçimi kiremitçiklerimi de serpiştirirsem siz de bayılacaksınız» Mis gibi yosun kokusunu, iyot kokusunu tâ... İçanadoluya, Ağrının tepesine götürebilirler. Tüm güzel şeyleri okurlarınıza anlatabilir, iletebilir benim güzel çakıltaşlarım. Sevgisizlere sevgi, kötülere bol bol iyilik.. Çakıltaşlarımın dağarcıkları daha dolu da dolu...

Onlara bakarken dertlerinizi unutabilirsiniz. Kişisel dertlerinizi, toplumsal düşüncelerinizi.. Siz kıyıda güneşlenirken arkanızdaki yoldan hayvanını «Deh» leyerek geçen köylünün sıkıntılarını.. Tüm yurdun acılarını bile. Cayır cayır yanan ormanda kavrulan içi dolu yuvacıkları, gümbür gümbür sellere karışan «Tek ümit tarla'ları.. Hepsini hepsini benim güzel çakıllarımın renk renk ışıklarında unutabilirsiniz.. Siz.. Parlak çakıltaşlarından o dertlere bir yol, köprü olup, karanlıkları ışıtabilirsiniz. Ama eğer, güzel çakıltaşlarıma dikkatle eğilebilir, onları tüm sevdiklerinizin üstüne alabilirseniz...

YOL

Tanju Gökçöl

Yerde çevremi kuşatan ve dallarıyla gökyüzünün en ufak bölümünü bile benden gizliyen ağaçlardan dökülmüş yapraklar; yaprakların altında yılların çatlattığı bir toprak, toprağın altında karıncalar, köstebekler, solucanlar ve daha bir yığın irili ufaklı hayvanlar-yılanları saymağa zorunluyum bu arada-vardı. Tümünü göremiyordum gerçi bunların ama böyle olduğunu öğretmişlerdi okul sıralarında ve böyleydi belki gerçekten...

Ne süredir yürüdüğümü bilmiyordum. Süreyi çok önce, daha ormanın kıyısına o böğürtlenlerin ve dikenlerin oluşturduğu çitin yanına gelince kaldırıp atmıştım. Bir yere gidiyordum mutlak. Nereye olduğunu bilmemem önemli değildi-değilmi ki buradaydım; o küçüklük yıllarımda büyükannemin «Öcüler var orada» diye korkuttuğu, büyüdükcede ihtiyarların türlü asılsız öykülerle kafamı doldurdukları ormandaydım-burada oluşumun bir nedeni olmalıydı. Hem nedenlerin mutlak ortaya konulması gerektiğine de inanmıyorum. Bırakalım içimizde gizli kalsınlar ve belirsizce sürüklesinler bizi...

Yol-belki de dönmeyişi tüm o öcü ve hortlak öykülerine yol açan benim gibi bir kişinin yıllarca önce nedenini bilmeden salt bir alışılmışa, yapılmaza başkaldırı uğruna açtığı ve sonradan bir başkasının geçmeğe korkmasından dolayı kendi haline bırakılmış-kapanmak üzereydi. Dallar yüzümü, ellerimi çiziyor ve ben yürüyordum. Yolun sonuna ermeliydim. (Şimdi anlıyorum ki buralara gelmemin tek nedeni yolu sonuna vardırmak, o benden önce buralara gelip de sonra kimsenin adını bile duymadığı ki-

şinin nereye ulaştığını görmekti.) Yürüdüm... Yürüdüm... Bir dönemeç vardı az ötede. Biliyordum dönersem bitecekti yol, bitecektim, herşey bitecekti -Ya da o süre başlayacaktı gerçekten-. Koştum... Soluk soluğa... Tıkanmak üzere...

Koştum... Koştum...

...VE DÖNDÜM KÖŞEYİ.....

(bir daha kimse duymadı adımı salt bir büyükanne korkuttu torununu orada öcüler var diye ve büyüdükçe çocuk ihtiyarlar beni ve benden öncekini anlattılar ona.

ben ve benden önceki ise -hani o yolu açan-gözlerimiz umutla üzerine dikili izliyorduk çocuğun yaşantısını.

çark dönmüştü gene ve bir kişi daha kazanacaktık...)

Hikâye :

ÖLÜ DALGALAR

Samim Kocagöz

Yaşlı adam, plâjın yüksekce bir yerinde, sıcak kumun üstüne oturmuş, gözlerini denizin maviliklerine dikmiş öylece bakıyordu. Karşısında gök mavisi, deniz mavisi birbirine karışmış, batan güneşin ufuktaki renk cümbüşünü paylaşıyordu. Batıdan esen sertce rüzgâr, dalgaları köpüklendiriyor, dalgaların üstünden atlayıp geliyor, bütün gün yanıp tutuşan kıyıları serinletmeye çalışıyordu. Plâjın arkasından kıyı boyunca uzayıp giden asfalt yoldan geçen arabaların, kamyonların uğultusu, zaman zaman sessizliği bozuyordu. Plâjda kimsecikler kalmamıştı. Soyunma yerleri, çitin altındaki kahve bomboştu. Ortalığın bu kimsesizliğini, bu boşluğunu Yaşlı adam, bakmadan, gözlerini denizden ayırmadan görüyordu. Arkasındaki çimento torbalarına yaslandı, bir cıgara yaktı. «Herifler keyflerini nasıl eğleyeceklerini biliyorlar.. Hem de nasıl para kazanacaklarını..» Diye düşündü. Koca koca hanaylar kuruyorlardı deniz kıyısında.. İşini gücünü bırakan gelip buralarda serin denize girecek, hanaylarda buzlu şerbetler içip yatacaktı... Başını çevirip bitmek üzere olan büyük otele, otelin geniş, üstü örtülü terasına baktı. «Hay keyflerine...» Diye söylendi. Sonra da «heriflerin keyfi olmasa, biz ekmek parasını nereden çıkaracağız?» diye düşündü. Köyden çıkıp gelirken hiç de aklına böyle

bir işte çalışacağı gelmemişti. Uzamış sakalını kaşıdı. Plâjın gündüzki kalabalığını, kaynaşmasını düşündü. Düşününce de oğlu aklına geldi. Çimento torbalarının ardına doğru bağırdı :

«Durmuş! Durmuş!»

İlerde yere çömelmiş, boş çimento torbalarını katlıyan delikanlı, iri gövdesiyle doğruldu :

«Buyur buba.»

«Ne ediyon ülen?»

«Usta giderken bu torbaları dür de istif et dedi.»

«Bırak onları. İş saati bitti.»

Durmuş, onsekizine daha basmamıştı. Ama yirmisinde gösteren, çamyarması gibi bir delikanlıydı. Çocuk gözlerinin içi hep gülüyordu. Kalktı babasının yanına geldi. Denize karşı çöktü oturdu.

«Karnın acıktı mı Durmuş oğlum? Ekmek yiyelim mi?»

Delikanlı gözlerini denizden ayırmıyordu. Köpüren dalgalara baktı da başka söz etti :

«Allah baba koyunlarını koyvermiş...»

Babası gülümsedi :

«Sürü sürü yürüyorlar...» Birdenbire gözlerini oğluna çevirdi; «Bak Durmuş oğlum, aklıma geldi, sana bir sözüm var: Sabahları şu kumların üstünde dolanan, güneşin altında kebap gibi sırtüstü yatıp döne döne kızaran çıplak karılara, kasap dükkânına girmiş şaşkın köpekler gibi aval aval bakma; ayıptır.»

Durmuş, utandı, önüne baktı. Sonra birdenbire bir soru sordu :

«Bu karılar tüm namuslu mu?»

«Namusludur,» karşılığını verdi babası, «Emme sen bilmezsin, şehirlilerin namusu çok derindir... Çıplak gezdiklerine bakma...»

«Köye varınca İmam efendimize bir anlatsam..»

«Sakın ha! Bizi köyden sürerler...» Diye güldü yaşlı adam. Birden ciddileşti: «Biz, gündeliğimizi almıya, paramızı biriktirmeye bakalım oğul. Anan köyde yolumuza bakıyor...»

Durmuş, yine denize bakıyordu.

«Buba,» dedi, «iznin olursa şu denize ben de bir gireyim, ahdım var.»

Baba, kahkahayı bastı :

«Ne duruyorsun? Var gir.»

Oğlu, bir de baktı ki çimento yığının ardına dolanıvermiş. Az sonra paçadan bağlı donu ile göründü. Yaşlı adam, sevgiyle, kıvançla oğlunun geniş göğsünü, iri adaleli omuzlarını, kollarını seyretti. Birdenbire telâşlandı. Delikanlının ardından deniz kıyısına koştu :

«Durmuş oğlum, sen yüzmesini bilmezsin, boğulayazma...»

Delikanlı durdu, babasına döndü :

«Köydeki derede yüzerdim ben.»

«Bu deniz Durmuş, deniz.. Şakası yoktur. Değil insanları, koca gemileri yutar... Dur hele, ben gelene dek bir yakaya kıpırdama.» Babasının ardından baktı kaldı Durmuş. Yaşlı adam, yeni yapıya gitti. Elinde kocaman bir urganla döndü. Urganın bir ucunu oğlunun beline bağladı, bir ucunu da sıkı sıkı tutarak,

«Haydi şimdi yürü bakalım. Su belinden yukarı yürüdü mü dur. Kafanı, bedenini daldır çık.»

Durmuş, yürüdü. Yürüdü ya onun da içini bir korku almıştı. Birkaç adım denizde ilerleyince, kendisini uçsuz bucaksız deryada yitmiş sandı. Babasına takılıyormuş gibi seslendi :

«Urganın ucunu sıkı tuttun mu?»

«Korkma yürü Durmuş, sıkı sıkı tutuyorum.»

«Serin serin su.. Serin serin..»

«Eh ülen.. Yeter.. Sok şimdi kafanı suya.. Bir güzel yıkan.»

Delikanlı, alışıverdi denize. Daldı daldı çıktı. Babası seslendi yeniden :

«Denizin dibini gördün mü Durmuş? Balıkları, yosunları gördün mü?»

«Suyun içinde gözümü kapayorum.»

«Aç ülen!»

«Su kaçarsa gözüme?»

«Kaçmaz, aç!.. Dünyanın herbir yakasını görmelisin. Gözünü herbir yakada açmalısın...»

Durmuş, başını suya soktu. Birden gözlerini açtı. Babası sıkı sıkı ipin ucunu tutuyordu. Biraz daha denizle kucak kucağa kaldıktan sonra kıyıya doğru yürüdü. Babasının yanına geldi :

«Serinledim, rahatladım.» Dedi. Belindeki urganı çözdü. Çimento torbalarının ardına giyinmeye yürüdü. Birden ikisi birden durakladılar. Şantiyedeki üç işçi gelmiş, onları seyrediyordu. Hem de pis pis sırıtıyorlardı. İçlerinden birisi, dayanamadı,

«Koca adam, bu ne korku be?»

Yaşlı adam, bir elindeki urgana kaldırıp şöyle bir baktı. Sonra dönüp denize bir gözattı: «Köpüklü dalgalara..» diye söze başlıyacaktı ama, deniz durulmuş, ortalıkta iri köpüksüz dalgalar vardı. Döndü yeniden kendisiyle alay edenlere :

«Hey cahiller hey! Siz ne bilirsiniz..» dedi, «sizin böyle aslanlar gibi, Kırkpınar pehlivanları gibi oğlunuz var mı? Bende böyle bir oğulu ölü dalgalara yedirecek göz var mı?»

Yürüdü gitti, yağlığı ile giyinecek oğlunun arkasını kuruladı.

BASKI TARİHİ : 2/9/1963

REKLÂMLARINIZ İÇİN

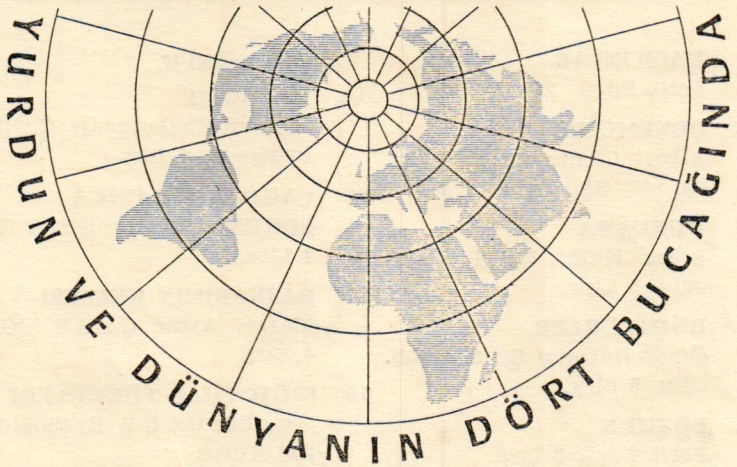

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu. 1 İstanbul

Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler
İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Muhabirler	
A. B. D.	İsveç
Almanya (Federal)	İsviçre
	İtalya
Avusturya	Japonya
Avustralya	Lübnan
Belçika	Macaristan
Bulgaristan	Norveç
Çekoslovakya	Pakistan
Danimarka	Polonya
Fransa	Portekiz
Hollanda	Romanya
İngiltere	Yugoslavya
İspanya	Yunanistan
İsrail	

YENU : 43 (Basın) 15158

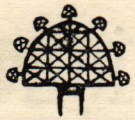

ÇAN YAYINLARI

1. **KAÇKINLAR**
   Ferit Edgü. 250 K.
2. **DENEMELER**
   Albert Camus Ç.: S. Eyuboğlu-V. Günyol 4 Lira.
3. **DURUŞMA**
   Franz Kafka Ç.: S. Eyuboğlu. 5 Lira.
4. **DÖRTLÜKLER**
   Ömer Hayyam Ç.: S. Eyuboğlu. 5 Lira.
5. **BOZGUN**
   Ferit Edgü. 3 Lira.
6. **ÇAĞIMIZIN GERÇEKLERİ**
   J.-P. Sartre Ç.: S. Eyuboğlu Vedat Günyol 5 Lira.
7. **KUYULARDA**
   Muzaffer Buyrukçu. 3 Lira
8. **ÖZGÜRLÜK VE KÜLTÜR**
   John Dewey
   Ç.: Vedat Günyol. 5 Lira.
9. **DÜNYAMIZIN SORUNLARI**
   Bertrand Russell
   Ç.: S. E.-V. G. (Tükendi)
10. **TÜRKÜN ATEŞLE İMTİHANI: H. Edib. 10 Lira**
11. **TİYATRO İÇİN KÜÇÜK ARAÇ**
    Bertolt Brecht Ç.: Teo.— C Çapan. 250 K.
12. **MACBETH**
    William Shakespeare Ç.: S. Eyuboğlu. 4 Lira.
13. **ÇAĞDAŞ POLİTİKA SORUNLARI** Ç: S.E.-V.G. 4 Lira.
14. **BAŞKASININ KELLESİ**
    Marcel Aymé Ç.: S.E.-V.G. 4 Lira.
15. **SIĞIRTMAÇ TÜRKÜLERİ**
    Vergilius Ç.: İ. Z. Eyuboğlu. 250 Kuruş.
16. **MAVİ YOLCULUK**
    Azra Erhat. 4 Lira.
17. **LÂTİN OZANLARINDAN ÇEVİRİLER**
    Oktay Rifat. 3 Lira.
18. **ŞİİRLER**
    Jacques Prévert
    Ç.: S. Eyuboğlu. 4 Lira.
19. **BİLİM AHLÂKI**
    Albert Bayet
    Ç.: Vedat Günyol. 5 Lira.
20. **İKİLİK**
    Oktay Rifat. 4 Lira.
21. **GODOT'YU BEKLERKEN**
    Samuel Beckett
    Ç.: Ferid Edgü. 4 Lira.

Ödemeli olarak YENİ UFUKLAR, P.K. 1037 Galata, İstanbul adresinden isteyiniz. 20 Liradan yukarı siparişlerde % 20 indirim yapılır. Posta ücreti yarı yarıya paylaşılır.

125 Kuruş